

TÜRK DİLİ ALANINDA AKADEMİK ANALİZLER

Editör: Prof. Dr. Ömer ŞEKERCİ

TÜRK DİLİ ALANINDA AKADEMİK ANALİZLER

Editör

Prof. Dr. Ömer ŞEKERCİ

yaz
yayınları

2024

TÜRK DİLİ ALANINDA AKADEMİK ANALİZLER

Editör: Prof. Dr. Ömer ŞEKERCİ

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6642-28-7

Mart 2024 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Tarihî ve Çağdaş Türkçe Sözlüklerde ‘Altın’ Sözcüğünün Tanımlama Yöntemleri Üzerine Sözlükbilimsel Bir İnceleme	1
<i>Selenay KOŞUMCU</i>	
Metafor ve Metonimi Bağlamında Dede Korkut Örneği	40
<i>Ekin AKTÜRK</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

TARİHİ VE ÇAĞDAŞ TÜRKÇE SÖZLÜKLERDE ‘ALTIN’ SÖZCÜĞÜNÜN TANIMLAMA YÖNTEMLERİ ÜZERİNE SÖZLÜKBİLİMSEL BİR İNCELEME

Selenay KOŞUMCU¹

1. GİRİŞ

Toplumumuzun kültürel dokusunun bir parçası olan *sözlük*, günümüz teknolojik imkânları ile güncelliği yakalamasıyla da hepimizin güvenilir ve geçerli olarak kabul ettiği genellikle alfabetik olarak (konu, tema vd.) sıralanmış sözcüklere ilişkin bir başvuru kaynağıdır. Bu özelliğiyle sözlükler (daha çok ana dilini konuşan kullanıcılara yönelik, *tek dilli genel amaçlı* sözlükler) başvuru eserlerinin *ihtiyaç olduklarında kullanılma* temel özelliğiyle türü ne olursa olsun *dilde var olan bir sözcüğün ne olduğunu* yani *anlamını* ifade eder. Yöntem ve teknikleri, sözlüğün hazırlanma amaçlarına ve kullanıcı kitlesine göre değişiklik göstermekle birlikte, sözcüklerin anlam bilgisinin verildiği tanımlar, sözlükler için vazgeçilmezdir. *Sözlükbirimin* anlamının bir betimlemesi olan *tanım*, dilin imkânlarıyla bilinenlerden (*tanımlayan- definiens*) hareketle bilinmeyişi (*tanımlanan- definiendum*) açıklamak yoluyla oluşur ve en temelinde *anlaşılabilir (intelligibility)* olma özelliğini taşır. Sözlükbilimin tarihsel süreci, çağdaş sözlüklerin ortaya çıktığı dönemlerden bugüne, tanım ve tanımlama ile ilgili yaklaşım ve yöntemlerdeki gelişmeyi, farklılaşmayı göstermektedir. Bu çalışmada, Türkçe sözlük yazımında kullanılan tanım türleri ve

¹ Dr., El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, Almatı/KAZAKİSTAN, ORCID: 0000-0002-7969-9664

tanımlamada kullanılan yöntemler (*çözümlemeli, bireşimli vd.*), zamanla ortaya çıkan değişiklikler, tarihî ve çağdaş Türkçe sözlüklerden elde edilen bilgiler ışığında incelenmiş, tek dilli genel sözlükler için sözlükbirimlerin tanımlanmasında kullanılan bu yöntemlerde takip edilen temel ilke ve kurallar ‘altın’ sözcüğünden hareketle değerlendirilmiştir.

Sözlükbilim (lexicography)², sözlükler, ansiklopediler, terminolojik veri tabanları ve bunlara karşılık gelen dili kapsayan diğer bilgi araçları, başka bir deyişle *şeyler, olgular* ve *dile* ilişkin olan başvuru ve bilgilendirme araçlarının kuramı ve uygulaması ile ilgilenen bilim dalıdır (Fuentes-Olivera, 2018: 1). Bu alanın en önemli kaynakları olan *sözlükler*, insanlar tarafından dile dair her hususta güvenilir ve yetkin olarak nitelendirilen, dilin doğru kullanımı konusunda kullanıcıya rehberlik eden, sıklıkla başvurulanan yapıtlardandır. Geleneksel bir sözlük maddesi, *özenle ayrılmış, alfabetik olarak sıralanmış sözcük anlamlarının listesinden* oluşur (Geeraerts, 1990: 198). Sözcüklerin hangi anlamlara geldiği ve nasıl çeşitli anlamlar kazandığına dair sorular yüzyıllardır dilbilimciler ve düşünürler tarafından tartışılmış önemli bir konudur. *Sözlükbilim* ve *sözlükbilimciler* için bu kuramsal arka planın değeri, çok anlamlılık kavramının doğasında var olan karmaşıklığı ortaya çıkarmasıdır. Sözcükler sadece *farklı anlamlara* sahip değildir. Birçok farklı anlam türü vardır ve bu anlamların dayandığı çeşitli yapıları tanımlamak ve açıklamak tek dilli genel bir sözlüğün temel işlevidir (Atkins & Rundell, 2008: 275).

² *Leksikografi* için alanyazında *sözlükbilim(i)* veya *sözlükçülük* terimleri kullanılmaktadır. *Sözlükçülük* terimi leksikografinin *uygulamalı leksikografi* (sözlük yazımı ve düzenlemesi) ve *kuramsal leksikografi* (sözlük araştırması; tarih, tipoloji, eleştiri vd.) tarafını karşılamasının yanında sözlük satma, sözlük koleksiyonu yapma vd. işleri de anımsatır. Batıda ise *leksikografi*, sanat-meslek-bilim çizgisinde geçirdiği evreler neticesinde bütünüyle bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Aynı ayrı terimler kullanmak yerine yalnızca *sözlükbilim(i)* terimini kullanmak daha uygundur (Boz, 2011: 13).

Farklı sözlükler genellikle aynı kavramı çok farklı biçimlerde tanımlar.³ Tanımların dildeki işlevlerinden birinin sınıflandırmak olduğu iddia edilebilir ve bu belki de tarihsel sözlükteki başlıca işlevdir. Ancak tanımların asıl amaçları sözlük kullanıcılarının iletişimsel ihtiyaçlarını (kaynak ya da kod çözme, kodlama vd.) gidermektir (Atkins & Rundell, 2008: 407). *Tanım*, sözlükbirimlerin olası göndergelerinin ayrıntılı bir açıklaması değil, anlamının bir tür açıklamasıdır. Çalışmamızda ele alınan tek dilli sözlüklerdeki tanımlar da, dilin tanımlamak için yine aynı dili kullanılmasından ibarettir. Tanımlar için belirlenen bazı ilkeler genel hatlarıyla şöyle ifade edilebilir:

- “Bir sözcük kendisinden daha basit terimlerle tanımlanmalıdır, ki bu her zaman ‘basit’ sözcüklerle mümkün değildir. Tanım, tanımlanan sözcükten ‘anlaşılması daha zor’ sözcükler içermemelidir.
- Bir tanım içindeki bütün sözcükler açıklanmalıdır, yani tanım içinde anlamı bilinmeyen bir sözcük bulunmamalıdır.
- Tanımlamada tanımın döngüsellikinden, yani tanımlanan sözcük ve türevlerinin (ayrıca tanımlanmadıkça) kendi tanımı içinde yer almasından ve iki veya daha fazla sözcüğün bir arada tanımlanmasından kaçınılmalıdır.
- Bir tanım, tanımlanan öge ile değiştirilebilir olmalıdır; bu tanım tümcesinin tanımlanan sözlükbirimin ortaya çıktığı her bağlamda kullanılabilir olması anlamına gelir.

³ Johnson’a göre “tanım” sözcüğü yanlış adlandırmadır. Bir sözcüğün anlamının tam olarak (ve ‘kesin’ bir şekilde) ayırt edilebileceğini ve sınırlandırılabilirliğini varsayar. Bu kavram yerine “açıklama” terimi tercih edilmiştir ve önemli ölçüde İngilizcenin ilk derlem tabanlı sözlüğü de bunu yapmıştır. COBILD (1987), ilk baskısının ‘giriş’ bölümünde ‘anlam ve kullanım açıklamaları’ başlıklı bir bölüm yer almaktadır ve ‘tanım’ sözcüğü hiç kullanılmamaktadır (Atkins & Rundell, 2008: 407).

- Bir tanım gereğinden fazla sözcük içermemelidir. Bir tanım yazıldığında, tanımın bilgi verici işlevinden ödün vermeden herhangi bir sözcüğün silinip silinmeyeceğine bakılmalıdır. Bir sözcük silindiğinde bilgi bakımından kayıp söz konusu değilse tanımdan çıkarılmalıdır.
- Farklı sözcük türleri için farklı tanımlama biçimleri benimsenmelidir; örneğin bir ismin tanımı isimle, bir eylemin tanımı eylemle sonlanmalıdır.
- En yaygın tanım biçimi ‘tek tümcelik tanım’ olup *tanımlanan kavramın yanındaki üst kavramın tanımlanan kavrama özgü en az bir ayırt edici özelliklerle belirtilmesinden oluşur.*“ (Zgusta, 1971 & Svensén, 1993’ten akt. Jackson, 2002: 93).

Tanımlamanın çeşitli amaçları (kullanıldığı alana göre vd.) olduğu gibi, farklı yol ve yöntemleri vardır. Ana dilimize ait sözcüklerin bir kısmını doğrudan doğruya yaşayarak, çevremizdekilerin dilsel davranışlarını izleyerek öğreniriz ancak bu her zaman mümkün değildir. Dile adlandırma veya kısaltma amacıyla giren pek çok yeni sözcüğü tanımlamak için de çeşitli yöntemlere ihtiyaç duyulur. Sözlük tanımlarının en önemli işlevi, her sözcüğün anlamını (her bir anlamını) ayırt edici biçimde ortaya koymaktır. Yöntem ve yaklaşımlardaki farklılıkların yanı sıra tüm sözcüklerin aynı yolla tanımlanmadığı da görülür. Tanım yazmanın bir dizi kabul edilmiş yöntemlerle yapılan basit, kolay bir iş olmadığı sözlükbilim alan yazınında konuyla ilgili yapılan tartışmalarda görülmektedir (Jackson, 1988’den akt. Göker Gençler, 2018: 90-91).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bergenholtz’a göre sözlük, *metin alımlama, metin üretimi veya çevirisiyle ilgili bir yardıma ihtiyaç duyulduğunda ya da sadece bir sözcük veya sözcük dizisi hakkında bilgi alınmak*

istendiğinde başvurulabilen, özgün konular veya dil öğeleriyle ilgili sözlük maddelerini ve muhtemelen birçok harici metni de içeren sözlükbilimsel başvuru çalışmasıdır (2013:18-19). İlk sözlüğün kimin tarafından, ne zaman hazırlandığı, hangi dilde yazıldığına ilişkin kesin bilgiler yoktur. Kaynaklara göre günümüzdeki sözlüklere benzer olarak nitelendirilebilecek ilk sözlük, Aristophanes'in yaklaşık olarak İ.Ö. 2. yüzyılda hazırladığı kaynaktır. Bu sözlük Yunancada nadir kullanılan birtakım sözcüklerin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Sonraki dönemlerde yine ilk örnekler arasında yer alan sözlükler Latince ve Yunanca üzerinedir (Ağbaba Maclaren, 2007: 15).

Türklerde ise doğu dünyası doğrultusunda gelişmiş eski bir sözlükçülük geleneği vardır. XI. yüzyılda yazılmış olan Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk'ü bunun elimizdeki en eski bir kanıtıdır. XIX. yüzyıl sonlarına kadar Arapça-Türkçe, Farsça-Türkçe sözlükler hazırlanmış, günümüze kadar gelmiştir. Bunlardan, Mustafa bin Şemseddin'in 1545 tarihli *Ahterî Sözlüğü*, Vanlı Mehmet bin Mustafa'nın XVI. yüzyılda yazdığı *Vankulu* sözlüğü, Mütercim Asım'ın Firuzâbâdi'den çevrilen *Kâmusü'l-Muhîr*, Farsçadan çevrilen *Burhan-ı Kâtî* (1799) sözlükleri özellikle belirtilmelidir. XIX. yüzyıldan Cumhuriyet dönemine kadar yayımlanan önemli sözlüklerden, Ahmet Vefik Paşa'nın 1876 yılında yayımlanan *Lehçe-i Osmânî* adlı sözlüğü, Şemseddin Sami'nin *Kâmus-i Türki*'si ve ansiklopedik nitelikli *Kâmusü'l Âlâm*'ı sayılabilir (Aksan, 1998b: 115-116).

Cumhuriyet sonrasında gerçekleşen yazı devrimi ile Türkçe hazırlanmış iyi bir sözlüğe gereksinim duyulmuştur. Hazırlanacak bu sözlüğün çok amaçlı olması gerektiği, dilin sınırlarını çizmiş olması, söz varlığının saptanması, Türkçede karşılığı olan yabancı sözcükler yerine Türkçe karşılıklarının kullanılmasına katkıda bulunması ve ayrıca yazı birliğinin de sağlanması hedeflenmiştir. İbrahim Alaettin'in başkanlığında Ali Sedat ve Kerim Sadi tarafından, 1930 yılında *Yeni Türk Lügati*

hazırlanmıştır. Latin alfabesine göre hazırlanan bu sözlükte otuz bin sözcük tanımlarıyla birlikte verilmiştir. Türkçe konusundaki çalışmaları resmi ve bilimsel bir çerçevede yürütebilmek amacıyla adı daha sonra *Türk Dil Kurumu* olarak değiştirilen *Türk Dili Tetkik Cemiyeti* (1932) kurulmuştur. Sözlük hazırlama işini bu kurum üstlenmiştir. Daha sonraki yıllarda yayınlanan sözlüklerde Türk Dil Kurumunun adı geçen bu sözlüğünden yararlanılmıştır (Ağbaba Maclaren, 2007: 17).

Hazırlanış amaçları ve taşıdıkları nitelik bakımından çeşitlilik gösteren sözlükler Aksan (1998a: 75-76) tarafından bir veya birden fazla dilin söz varlığı (tek dilli, çok dilli), abece sırasının temel alınıp alınmaması (abecesel sözlükler, kavram sözlükleri), ele alınan söz varlığının niteliği (genel, lehçebilim, tarihsel, köken bilgisi vd.) bakımından sınıflandırılmıştır. Sözlüğün hedef kitlesi ve amacı belirlendikten sonra tanımın⁴ ne olduğu sorusunu yanıtlamak, tanımlama ilke ve yöntemlerini belirlemek önem taşımaktadır.

3. ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada, *sözlükbilim* alanına ilişkin, *tanım* ve *tanımlama* konusu ele alınarak tarihî ve çağdaş Türkçe sözlüklerde ‘altın’ sözlükbiriminin nasıl tanımlandığı, tanımlama ilkelerinden hareketle ele alınmıştır. Araştırmanın örneklemi, 17. yüzyıl Türkçesi ve Sözvarlığını içeren derlem çalışmasının yanı

⁴ bk. Uzun, N. E. (2003). Modern Dilbilim Bulguları Işığında Türkçe Sözlüğe Bir Bakış. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu. Mustafa Canpolat Armağanı*. (Haz.) Aysu Ata, Mehmet Ölmez. ss: 281-293; Usta, H. İ. (2007). Türkçe Sözlük Hazırlamada Yöntem Sorunları. *DTCF Dergisi*, c. 46, s.1 [ayrı basım]. ss: 225-226; Boz, E. (2009). Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış. *Turkish Studies*, Volume 4/4, Summer. ss: 172-183; Yılmaz, E. & Koçmar, Y. (2010). ‘Çocuk’ Kavramının Sözlüksel Tanımlarının Eleştirisi. *Türkiye’de ve Dünyada Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat. ss: 103-115; Argunşah, M. (2019). Türkçe Sözlük’te Tanımlama ve Tanıklama Sorunu. *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, s. 16. ss: 1-13.

sıra dört tarihî; sekiz basılı ve üç çevrimiçi çağdaş sözlükten oluşmaktadır. Çevrimiçi sözlüklerin dâhil edilmesi güncellik açısından önem taşımaktadır. Yerli ve yabancı alan yazındaki *sözlükbilim* ile ilgili belli başlı çalışmalar incelenmiş *tanım türleri* ve *tanımlama yöntemleri* ile ilgili temel bilgilere yer verilmiştir. Türkçe sözlük yazımında bu yöntemlerden ne ölçüde yararlanıldığına, tarihî ve çağdaş Türkçe sözlüklerde, doğal türlere⁵ ait (natural kinds) ‘altın’ sözcüğü ile tanımları arasındaki ilişkilerine bakılarak sözlük yazım teorileri bakımından tanım yöntemleri değerlendirilmiştir.

4. SÖZLÜK VE TANIM

Genel olarak bir sözlüğe başvurmanın iki temel sebebi vardır: yazımı denetlemek ve anlam hakkında bilgi edinmek. Sözlükler dilin yazılı biçimine dayandıkları ve sözlükbirimleri alfabetik sıraya göre düzenlendiğinden temel işlevleri olan sözcüklerin anlamlarını açıklamak, betimlemek ve tanımlamanın yanında aynı zamanda sözcüklerin yazımı hakkında da bilgi verirler (Jackson, 2002: 86).

Diğer yandan sözlük ile benzerlik gösteren ansiklopediler arasında ayırım yapmak her zaman kolay değildir, çoğu zaman birinin içerisinde diğerinin öğeleri bulunur; dilsel açıklamalarıyla

⁵ *Doğal tür sözcükleri*: göndergesel anlamları yani nesneler/olgular dünyasındaki işlevleri bakımından tanımlanana göre bir nesne tanımıdır ve bu sebeple içlemsel olarak tanımlanmaktadır. Nesneye bağlı olarak yapılan tanımlamalarda tanımlanan sözcüğün gerçeklikte bir gönderiminin bulunması bilginin denetlenebilir olduğunu gösterir. Mantıksal olarak dil-gerçeklik bağlantısının kurulup kurulamamasından ziyade, sözlükbilim açısından bu bağlantının tanımlama yoluyla ifade edilmesi konusunda birtakım problemler ortaya çıkmaktadır. Doğal tür sözcükleri çağdaş tanım öğretilerinde sözü edilen “sınıflandırıcı kavram” tipine girmektedir, bu sebeple tanımlanmalarında da geleneksel yöntemle, yani cins-tür ilişkisiyle tanımlanmaya uygundur. Ancak burada özellikle tek dilli genel sözlükler için doğal türlere ait sözlükbirimlerin tanımlanmasında bilimsel bilgi ile günlük dilin kaçınılmaz olarak çatıştığı görülmektedir. Bu da sözlükbirimlerin tanımlanmasında en çok dikkat edilmesi gereken konulardan biri haline gelmiştir (Gökter Genç, 2018: 42).

örtüşen özellikleri olsa da sözlükler dilbilgisi kitaplarından da ayrılır. Bir dilbilgisi kitabı, tümcelerın yapısı, temel kurallar ve anlaşmalarla ilgilenir; sözcükleri sınıflandırır. Bir sözlük, gerektiğinde dilbilgisinin genel yapılarına nasıl uydukları da dahil olmak üzere, bağımsız sözcük maddelerinin kullanımlarını açıklar. Ansiklopedi ise insanlar, mekânlar, fikirler ve gerçek dünya hakkındaki kaynak kitapken sözlükler dile ilişkindir. (Jackson, 2002: 22).

Tanım ve neyi, niçin tanımlarız? sorusunun yanıtı olarak *tanımlama* konusu, mantık ve felsefe biliminin Aristoteles'ten bu yana üzerinde tartıştığı bir konu olmuştur. Bazı filozoflara göre *dil-dışı nesneleri (nesne tanımları- real definitions)*, bazılarına göre ise *dilsel nesneleri (sözcük tanımları- nominal definitions)* yani *sözcükleri* kapsamaktadır. Klasik filozofların sadece nesnelerin özünü ortaya çıkarmak, yani *kavramların bilgisine varmak* amacıyla başvurdukları tanımlamaya; *sözcükleri* temel alan bakış açısıyla anlam kazandırma, anlam belirtme, anlam düzeltme ve etkileme amaçlarıyla başvurulduğu görülmektedir (Batuhan & Grünberg, 1970: 88-90).

Bir sözlükteki tanım ifadesi, sözlüksel birimin anlamının nasıl verileceği, anlamla ilgili ne tür bilgilerin yer alacağı tanımın asıl sorunudur. Sözlükçünün bu bilgiyi bir araya getirme ve kullanıcıya sunma biçimi iyi ve doğru tanımın temel noktasını oluşturur. Bu süreci *içerik* ve *biçim* olarak ikiye ayırarak incelemek mümkündür. İçerik, sözcüğün taşıdığı anlamsal bilgiyi aktaran yapıdır ve bu yapı, sözcüğün dildeki anlam alanını, anlam ilişkilerini, edimsel değerini, dilbilgisel kullanımını vd. içermektedir. Tanımlamanın nasıl yapılacağı⁶ sözlüğün türü ve

⁶ “Sözcüklerin doğru tanımlanabilmesi için *bölme* ve *sınıflandırma* kavramları önem taşır. *Bölme*, kaplamla ilgili olup bir bütünün bölümlere ayrılması yani kaplamanın bölünmesidir. Klasik mantıkta iki bölme türünden söz edilir: ilki bütünü parçalara ayırmak anlamında olup analize dayanır (tuzu, sodyum ve klorür elementlerine bölmek); ikincisinde bütünü kendisini oluşturan parçalara, tikellere ayırmaktır

hedef kullanıcının ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda biçimlenir. Başarılı bir sözlük tanımının ortaya konulabilmesi için anlaşılır ve doğru dil kullanımı önemli öğelerin başında gelir; *içerik* ve *biçimin* doğru bir şekilde düzenlendiği sözlük tanımları için birtakım ilke ve kurallar geliştirilmiştir (Gökter Genç, 2018: 75).

4.1.Sözlükbirimlerin Tanımlanması ve Tanımlama Yöntemleri

Sözlükbilimin tarihsel süreci içinde sözlük maddelerinin yapısı ve tanımlanması ile ilgili yöntem ve teknikler de gelişmiştir. Çağdaş sözlüklerin ortaya çıktığı dönemlerden bu güne tanımlamayla ilgili yöntemlerde de farklılıklar görülmüştür. Geleneksel sözlükbilimde sözlük maddelerinin yapısı 18. yüzyılın başlarında şekillenmeye başlamıştır. Zamanla sözlüklerin zor sözcüklerden değil, dilin bütün sözcüklerini kapsayacak şekilde tamamından oluşacak şekilde düzenlenmesi amaçlanmıştır. Sözlükçüler daha çok betimleyici dilbilimci olarak sözlüklerin sistemli biçime hazırlanması ve tanımlarda tutarlılığın sağlanması için çalışmıştır (Gökter Genç, 2018: 91).

Yaklaşık bin yıllık geçmişi olan Türk sözlükçülüğü, yüzyıllar boyunca farklı coğrafyalarda hazırlanan çok sayıda eserle köklü bir geleneği meydana getirmiştir. Sözlükbilimin bağımsız bir alan olarak çalışılması Batı'daki çalışmalara kıyasla daha geç dönemlere rastlamıştır. Sözlükbilimin yalnızca pratikte sözlük yazımını değil, sözlüğün hazırlık ve yazım aşamalarındaki tüm süreçleri içine alan, hem uygulamalı hem de teorik bir disiplin olması; sözlükçülük tarihi araştırmalarının yanı sıra sözlük tipolojileri, sözlük yazımı kuramları, sözlük eleştirisi ve

(insan kavramını tek tek insanlara bölmek). Sınıflandırma ise konu ve nesneleri cins-tür ilişkisine göre sıralamaya dayanan mantıksal bir işlemdir. Bir kavramın kapsamını belirlemek cins ve tür bakımından onu sınıflandırmak anlamına gelir; burada esas olan nesnelerin benzerlikleri ve farklılıklarını göz önüne alarak hiyerarşik bir yapı oluşturmaktır.“ (Gökter Genç, 2019: 30).

sözlük kullanımı üzerine de çalışılmayı gerekli kılmıştır. Son yirmi yıldır, Batı'daki gelişmelerin takip edilmesiyle sözlük yazımının sadece sözcükleri listelemekten ibaret olmadığı; sözlük yazımının belli yöntem ve kurallar çerçevesinde, dilbilimsel bir bakış açısıyla ve kuramsal çalışmalara dayandırılarak yapılması gerektiği fark edilmiş; Türk sözlükçülüğünde de tanım ve tanımlamayla ilgili yaklaşım ve yöntemlerin zaman içinde değişim gösterdiği gözlemlenmiştir. Gökter Genç & Yavuzarslan (2020: 394-398) tarafından sözlükbilim alan yazınında yapılan çalışmaların taranmasıyla sekiz tanımlama yöntemi tespit edilmiştir:

4.1.1. Çözümlemeli/İçlemsel Tanımlama (Analytical Definitions)

Basit tanımla ile çözümlemeli yöntem “*sözcüğün ait olduğu sınıfı verip benzerlerinden ayrılan yönlerini açıklamaya*” dayanan bir tanımlama yöntemidir. Bir başka ifadeyle, çözümlemeli yöntemle tanımlama, aynı zamanda sözcüğün ‘*içlem*’⁷ini vermek demektir (Gökter Genç & Yavuzarslan, 2020: 399). Bu tanım yöntemi, kavramlar arasındaki benzerlik ve

⁷ *içlem (intension)*: Bir fikrin içlemi, o fikri oluşturan daha basit fikirlerin toplamıdır. Bu basit fikirlerden her birisi o fikre yüklem olabilir. Örneğin: ‘üçgen’ fikrinin içlemi birbirini doğrulayan üç düz çizgi ile sınırlı bir şekli içerir (Boirac, 1911: 12’den akt. Selçuk, 2021: 69). *krş. kaplam*.

kaplam (extension): Bir fikrin kaplamı ve genişliği bu fikrin muhatap olacağı şeylerin toplamıdır. Örneğin: ‘hayvan’ fikri mevcut olan bütün hayvanları da kapsayan bütün fikirler toplamıdır (Boirac, 1911: 13’ten akt. Selçuk, 2021: 69).

İçlem ve *kaplam*, mantıkta bir kavramın kapsadığı nesneler ve içinde bulunan özellikleri ifade eden birbirine zıt terimlerdir. Buna göre bir kavramın kaplamı çoğalınca *içlem*i, içlemi çoğalınca *kaplam*ı azalır. Örneğin “varlık” kavramı kaplamına “canlı”, “hayvan” ve “insan” kavramlarını alırken (→kaplam: varlık > canlı > hayvan > insan ... ←içlem) “canlı” kavramı “varlık” kavramını işaret etmez, onu kapsamaz (Özlem, 2004: 95-96).

içlem ve *kaplam* hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Özcan, 2016: 252-255), (Boz, 2024: 60-64).

farklılıklara göre sınıflar içinde düzenlenen kavramlar vasıtasıyla bir ‘sınıfsal kavram ilişkisini’⁸ ifade eder.

Çözümlemeli yöntemle yapılan tanımlamalarda dikkat edilmesi gereken önemli nokta, tanımlanan sözcük ile ait olduğu sınıfın birbiriyle eşleşme durumudur; sözcük ne çok genel ne de çok özel olmalıdır. Bazı tanımlarda yanlış bir üst kavramın seçildiği veya aynı alt kavram içim birden fazla üst kavramın verildiği görülür. Bunun yanı sıra kısa ve belirsiz tanımlar yapmak veya gereğinden fazla ayırt edici özellik vermek de başarısız bir tanıma sebep olur. Kısaca, bir tanımda her şeyi söylemek veya herhangi bir şeyi söylemekten kaçınmak da doğru değildir (Atkins & Rundell, 2008: 415-417).

4.1.2. Bireşimli/ Kaplamsal Tanımlama (Synthetic Definitions)

Bireşimli tanımlama yöntemi, çözümlemeli yöntemin aksine “*tanımlanan sözcüğün ait olduğu sınıf içindeki diğer öğelerle ilişkisine göre değerlendirilmesine*” dayanır. Bu yöntemle, sözcüğün gösterdiği nesne ya da kavramın bilinen diğer nesnelerle ilişkisinden bahsedilerek sözcüğün sahip olduğu anlamı açıklanır (ör: *ekşi* sözcüğünün anlamının limon, sirke benzeri nesnelerle ilişkilendirilerek açıklanması.) Tanımlanan sözcük ile sözlük kullanıcısının *önceden bildiği nesneler* arasındaki ilişkiler kullanılır (Gökter Genç & Yavuzarslan, 2020: 402). Kaplamsal tanımlar, daha çok teknik terimlerin tanımlanmasında yararlanılan bir yöntemdir. Sözlükbiliminde ise

⁸ *sınıfsal kavram ilişkisi (generic conceptual relationship, bu sürecin sonucu üst kavram (superordinate), alt kavram (subordinate) ve eş kavram (co-ordinate)’dan oluşan hiyerarşik kavramsal sistem (hierarchical conceptual system) ‘dir. Bu ilişki sistemine “dörtkenar”, “dikdörtgen”, “eşkenar dörtgen” kavramları örnek verilebilir. Dikdörtgen de eşkenar dörtgen de dörtkenardır; bu nedenle “dörtkenar”, eşkenar dörtgen ve dikdörtgenin üst kavramıdır ve bu ikisi “dörtkenar”ın alt kavramlarıdır. “dikdörtgen” ve “eşkenar dörtgen” genel bir üst kavrama (dörtkenar) sahip olduğu için, her biri aynı zamanda bir diğerinin eş kavramıdır (Svensen, 2009: 218-219’dan akt. Gökter Genç, 2018: 95-96).*

daha çok renk adları ve bazı sıfatların tanımlanmasında kullanılır. Bu yöntem, *yeşil, tatlı, yumuşak* vd. duyularla ilgili sözcükleri ölçülebilir öğelerle ilişkilendirerek tanımlanmasını sağlar (Robinson, 1972: 100).

Bireşimli tanımlama yönteminin diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında bazı olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Her sözcüğün eş anlamlısı olamayacağı ve her şey parçaların bir bütünü olarak sunulamayacağından çözümlemeli ve eşanlamlı yöntemle tanım yapmak her zaman mümkün değildir. Bu gibi durumlarda bireşimli tanımlama daha uygun bir yöntemdir. Aynı zamanda bu yöntemle yapılan tanımlar sözlük kullanıcısının beklentilerine uygun bir tanımlama biçimidir. Çünkü dil kullanıcıları sözcüğün anlamını nesneye atfederek düşünme eğilimindedirler. Bu nedenle genel amaçlı sözlüklerden daha çok yabancı dil öğrenimi için hazırlanan sözlüklerin (*learner's dictionary*) bireşimli tanımları kullanması beklenir. Çünkü dil öğrenenlerin problemi doğal olarak nesne değil, sözcüktür. (Widmer 2007: 13-14'ten akt. Gökter Gençer, 2018: 108).

4.1.3. Tipikleştirme Yoluyla Tanımlama (Typifying Definitions)

Tanımlanan kavramın tipik özelliğinin verilmesi ilkesine dayanan tipikleştirme yöntemi, genellikle diğer tanımlama yöntemleriyle bir arada (bireşimli tanım veya çözümlemeli tanım, *genellikle, genel olarak* belirteçleriyle) kullanılır (Jackson, 2002: 95). Tipikleştirme yönteminde, tipik özelliği vurgulayan “genellikle” gibi bir ifade her zaman tanım içinde bulunmayabilir. Bu durumlarda kavramla ilgili tipik özellik başka yollarla⁹ verilir (Gökter Gençer & Yavuzarslan, 2020: 404).

⁹ Örneğin, İng. *lyre* (lir) sözcüğünün tanımına bakıldığında:

lyre: Eski Yunanlılar tarafından şarkılara eşlik etmede kullanılan arp ailesinden bir telli çalgı.

4.1.4. Eşanlamlılarla Tanımlama (Synonymous Definitions)

Genel sözlüklerde en sık kullanılan tanımlama yöntemlerinden biri olan bu yöntem, tanımlanan sözcüğün eş veya yakın anlamlılarına başvurulmasıdır. Basitçe ifade etmek gerekirse bir sözlükbirimin tanımı eşanlamlısı tarafından yapılır. Bu yöneme genellikle çözümlemeli yöntemle tanımlanamayan, soyut sözcüklerin tanımlanmasında başvurulur.¹⁰ (Gökter Gençler & Yavuzarslan, 2020: 404)

Benson vd. (1986, 203-204) eş anlamlı tanımları altı grupta değerlendirir:

1. Eşdeğerler (eş anlamlılar): anlat-/ ifade et-, kova/bakraç.
2. Tarihsel eş anlamlılar (yani biri eski veya arkaik olan eş anlamlı çiftler): ağ-/yüksel, arık/zayıf.
3. Dil içindeki farklı dillere/lehçelere ait eş anlamlılar: iye/sahip, ög/anne.
4. Bölgesel eş anlamlılar (ağızlar vd.): pontul/pantolon (Aydın), gavur/dinsiz (Diyarbakır, Doğu Trakya, Ege, Ordu vd.)
5. Farklı kullanımlara ait eş anlamlılar: (Fr.) astronot/ (Rus.) kozmonot, (Fr.) kozmik/ (Ar.) küresel

“*lir*” sözcüğünün arp ailesi sınıfına ait bir üye olduğu belirtilmekle birlikte ayırt edici nitelikleri tam olarak verilmemiştir. Bu nedenle sözcüğün zihnimizde detaylı ve eksiksiz bir resmi yer almaz. Ancak tanım aynı zamanda bu telli çalgı hakkında en tipik olanı da belirtir: *Şarkılara eşlik etmek için Yunanlılar tarafından kullanılması*. İfadede “genellikle” gibi bir sözcük yer almamasına rağmen müzik aletinin kullanımıyla ilgili belirli ve sınırlı bir alandan söz edilmesi karakteristik bir özelliğine vurgu yapar (Jackson 1988: 132-133’ten akt. Gökter Gençler, 2018: 123).

¹⁰ *Ayrıntılı bilgi için bk.* (Robinson, 1972: 95-96), (Jackson 2002: 94), (Cruse, 2004: 155), (Atkins ve Rundell, 2008: 421).

6. Yabancı dil karşılıklarındaki eş anlamlılar: köpek/(İng.) dog, düşünce/ (Fr.) ide

Çeşitli bilim ve sanat dallarına ait terimlerde eş anlamlı tanımlara sıklıkla rastlanır. Bunlardan bazıları terimlerin Türkçe karşılıklarının verilmesi şeklindedir. Daha çok iki dilli sözlüklerdeki tanım yöntemleri ortaya çıkar (Gökter Genç, 2018: 118).

4.1.5. Kurala Dayalı Tanımlama (Rule-Based Definitions)

Kurala dayalı tanım türü, genellikle dilin dilbilgisinde bir sözcüğün veya sözcüğün anlamının kullanım bilgisini içeren bir açıklama yapar. *Dilbilgisel* veya *işlevsel* sözcükleri (bağlaçlar, belirteçler, adılar vd.) tanımlamak için kullanılır. İngilizce sözlüklerde *used ...*, (Jackson, 2002: 95-96); Türkçede ise *... anlatan söz, ... bildiren söz, ...için kullanılan söz vd.* ifadelerle bu tanımlama yapılır.

İşlevsel sözcükler bağlama göre birden fazla anlama sahip olabilir. Verilen anlamlarda sözcüğün içinde bulunduğu bağlamlara göre farklı işlevleri açıklanarak bir tanım yapılmakla birlikte eşanlamlısı olan başka sözcüklerden de tanımlamada yararlanıldığı görülür. Bu tanım yöntemi sözdizimi, gramer ve bağlamın sözcük anlamından tamamen bağımsız olmadığını gösterir (Widmer, 2007: 16'dan akt. Gökter Genç, 2018: 119).

4.1.6. Dolaylı/İma Yoluyla Tanımlama (Implicative Definitions)

Bu tanımlama yöntemi, sözcüğün anlamını, sözcüğün de yer aldığı bir tümceyle vermesi nedeniyle “dolaylı” (*implicative*) yöntem olarak adlandırılır. Bir başka deyişle; diğer tanımlama yöntemlerinden farklı olarak sözcüğün anlamı doğrudan açıklanmaz, verilen bağlamla kullanıcıya ima edilmiş olur. Anlamın bağlamdan hareketle açıklanması nedeniyle “bağlamsal

yöntem” de denilen bu tanımlama biçimi, tanımlanan sözcüğün tanım ifadesi içinde kullanılması ve göndergesinin özelliklerinin açıklanması esasına dayanır.¹¹ (Gökter Genç & Yavuzarslan, 2020: 406-407)

Dolaylı tanımlama yöntemi, Türkçe sözlüklerde kullanılan bir yöntem değildir. Ancak İngilizcenin COBUILD gibi sözlüklerinde bu tür tanım örneklerine rastlamak mümkündür (Gökter Genç, 2018: 121).¹²

4.1.7. Düzanlamsal Tanımlama (Denotative Definitions)

Düzanlamsal tanımlama; analiz edilemeyen, tanımlamada kullanıcı için yararlı eşanlamlıları olmayan ve diğer nesnelerle ilişkisi içinde tanımlanamayan göndergeler için oldukça yararlı bir yöntemdir. Genellikle alt kavramların sıralanması esasına dayanır. Bu nedenle analizi zor olan renk adları ya da kategori adlarını tanımlamak için bu yöntemden yararlanılabilir. Aslında bu yöntem, kavramın kaplamına giren türler verildiği için bir yandan bireşimli tanımlama yöntemiyle benzerlik gösterir; yalnızca örneklendirmeye, alt kavramların sıralanmasına dayandığı için ondan ayrılır. Anlam açıklamalarını örnekler üzerinden verdiği için bu yöntem “örneklendirme” (*exemplification*) ya da “örnek gösterme” (*exemplifying*) olarak da adlandırılır. Bu yöntemden analizi zor olan renk adları ya da kategori adlarını tanımlamak için yararlanılır (Widmer 2007: 14’ten akt. Gökter Genç & Yavuzarslan, 2020: 407).

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bk. (Robinson, 1972: 106-113).

¹² Örneğin; COBUILD sözlüğündeki *square* “kare” sözcüğünün tanımı dolaylı yolla yapılmıştır: “A **square** is a shape with four sides that are all the same length and four corners that are all right angles. (Kare, dört kenarı da aynı uzunlukta olan ve dört köşesi de dik açılı olan bir şekildir.) <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/square> (Erişim Tarihi: 18.02.2024)

4.1.8. İşari/Gösterimsel Tanımlama (Ostensive Definitions)

Bir sözcüğü tanımlamanın bir başka yolu da o nesneyi doğrudan göstermektir. Örneğin *köpek* sözcüğünü bilmeyen birine bir köpeği işaret ederek “Bu köpektir.” demek o sözcüğü öğretmenin bir yoludur. Özellikle ana dili edinim sürecindeki çocuklara bu şekilde somut referanslarla pek çok sözcük öğretilir (Landau 2001: 167-168’den akt. Gökter Genç, 2018: 123). Bu yöntemin de birtakım olumlu ve olumsuz yanları vardır. En önemli eksikliği, sınırlı sayıda söz varlığı için uygun bir yöntem olmasıdır. Dil dışı dünyada göndergesi bulunan sözcükler için (soyut sözcükler ya da temel anlam dışında ortaya çıkan diğer anlamları dışlar) uygun bir yöntemdir.¹³ (Gökter Genç & Yavuzarslan, 2020: 408)

Robinson’ın yalnızca işari tanımlardan bir sözcüğün tam ve doğru şekilde öğrenilemeyeceği (1972: 124) biçimindeki ifadesinden de anlaşılacağı gibi bu yöntemin dezavantajı tanımın kesinliğinin düşük olmasıdır. Örneğin; *köpek* sözcüğünü bu yolla öğrenen biri, farklı bir köpek ile karşılaştığında öğrendiği sözcükle yeni karşılaştığı nesneyi ilişkilendiremeyebilir.¹⁴

Yukarıdaki tanımlama yöntemlerinden başka *operasyonel tanım* (operational definition) adıyla “*pozitif bilimlerde gözlenebilirlik, ölçülebilirlik ve iletilebilirlik ölçütlerine ve bu temelde, tekrarlanabilirlik ve sağlanabilirlik ölçütlerine uygun tanımlama modeli*” olarak ifade edilen tanımlama yöntemi bulunmaktadır (ör.: kek tarifi).¹⁵

¹³ Ayrıntılı bilgi için bk. (Boz, 2024: 67-74)

¹⁴ Türkçe Çevrimiçi Sözlüklerde bu tanımlama yönteminden yararlanılmamaktadır. Gösterimsel tanımlama için, Cambridge Dictionary- gold: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/gold> (Erişim Tarihi: 19.02.2024)

¹⁵ <https://www.psikolojisozlugu.com/operational-definition-isevuruk-tanim> (15.02.2024).

Operasyonel tanım hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Boz, 2024: 70-85).

5. BULGULAR

Bu bölümde tarihî ve çağdaş sözlüklerde¹⁶ yer alan ‘altın’ sözcüğünün tanımları ve tanımlama yöntemleri değerlendirilecektir.

5.1. Tarihî Sözlüklerdeki ‘Altın’ Sözcüğü Tanımları ve Tanımlama Yöntemleri

5.1.1.17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı’nda ‘Altın’ Maddesi

Araştırma örnekleminde bulunan en erken tarihli çalışmadaki ‘altın’ maddesinde, Farsça *zer*, Arapça *zeheb* ve Latince *aurum* karşılıkları verilmiş; renkleri bakımından (*kızıl*, *sarı*) örneklendirilmiş; madeni *perpere*, değerli olması *şerif* bakımından nitelendirilmiştir. *fülûri*, *dinar*, *direm*, *dirhem*, *ducatus* ve *aureus* eski para birimlerinin farklı dillerdeki karşılıklarıdır. *is.* dilbilgisi kullanım etiketi¹⁷ ile yer almaktadır.

altun: is. zer, zeheb, şems, → aurum; sarı altun, kızıl altun, fülûri, dîñâr, direm, dirhem, kızıl, perpere, şerif → ducatus, aureus. (Tulum, 2011: 276)

Genel sözlüklerde en sık kullanılan tanımlama yöntemlerinden biri olan (Gökter Genç & Yavuzarslan, 2020: 404) *eş anlamlılarla tanımlama* yöntemi görülmektedir. Benson’un sınıflandırmasındaki *tarihsel eş anlamlılar* ve *yabancı dil karşılıkları*ndaki *eş anlamlılar* ulamlarından yararlanılmıştır. Bu tanımlama yöntemi kullanıcıdan daha önceki bilgilerini de

¹⁶ Tarihsel sıralama gözetilmiştir.

¹⁷ Kullanım etiketi, bir sözcüğü işaretlemek üzere gönderim yapmada kullanılan özel bir alanın belirtilmesi ve adlandırılması, kısaltma/kodlama ise bu söz edilen alan adlarının kısaltması veya bir sembolle gösterilmesidir. Tek dilli sözlüklerdeki kayıt etiketleri: Genel grup etiketleri (dilbilgisel etiketler, bölgesel etiketler, alan etiketleri, zaman etiketleri), kayıt etiketleri (kayıt etiketleri, stil etiketleri) olarak sınıflandırılmaktadır (Kahraman, 2020: 770-785). Gencer Kamacı (2018) da TDK Türkçe Sözlük’te Eskimiş Etiket Üzerine çalışmasında kullanım etiketlerini sınıflandırmıştır.

talep eder, kullanıcı tarafından tanımlayan sözcüklerin bilinmeme durumunun önüne geçilmek için sözcüğün birden fazla eş anlamlısı verilmiştir.

5.1.2. Lehce-i Osmânî’de ‘Altın’ Maddesi

Lehce-i Osmânî’de yer alan ‘altın’ maddesi tanımlama bakımından 17. Yüzyıl Türkçesi ve Sözcükleri ile paralellik göstermektedir. LO’da farklı olarak altın sözcüğü ile kullanılmış tür adlarıyla ilgili tanımlar ve kullanımları (*altın saat, altın yaprağı vd.*); mecaz anlamları ve benzetmeli kullanımları (*altın babası, altın topu vd.*) yer almaktadır. Geleneksel yöntemle öncelikle cins-tür ilişkisinin tanımlanması beklenirken mecazlı kullanımlarla bir arada sınıflandırılmadan tanımlama yapılmıştır. Yine *is.* dilbilgisi kullanım etiketi ile yer almaktadır.

altın (التون): is. Al ton, kızıl zeheb, zer. Mal, gına manasına altın babası maldar. altın otu eğretili nevinden deva, keff-i nesr. altın yaprağı varak altın, sikke, eşrefi, dinar, filori. ak altın plâtine. freng altını kıratı don. Gazi, fındık, Mecîdî altını. halis altın sırma altını, ibrîz, asced. Macar, Venedik altını iskolupenderiyun. altın baş tiryak ala nevi altın gibi ârâyiş zuhruf, müzahref. toz altını tibr. yaldız altını tılâ. sf. zerrin, altından. altın eyer, altın saat, altın zarf, altın kılıç mutallâ. altın kakma zer-efşân. altın kökü pekvâne. altın kuyruk kıl düğün nevi. altın oluk mîzâb-ı Ka’be. Altın sarısı. altın topu güzel sabi, nur paresi. altın top amber çiçeği, gaziye, yaldızlı, damgalı. alem-geh sarık teli. Halis, makbul manasına altın ad. İşi altın. Altıneli İşkodra’da. (Lehce-i Osmânî, 2000: 16)

Tanımlamada eş anlamlılarla tanımlamadan yararlanıldığı gibi ‘altın’ maddesinin nitelikleri (renk, tür vd.) “örneklendirme” yoluyla *düzanlamsal tanımlama* yöntemiyle

açıklanmıştır. ‘altın’ sözcüğünün eşdizimsel¹⁸ kullanımlarına yer verilmiştir.

5.1.3. Kâmûs-ı Türkî’de ‘Altın’ Maddesi

Kâmûs-ı Türkî’de yer alan ‘altın’ maddesinde, tanımlama bakımından 17. Yüzyıl Türkçesi ve Sözcükvarlığı’nın yanı sıra LO ile paralellik göstermektedir. Söz konusu tanımda dikkat çekici birkaç farklılık bulunmaktadır: ‘altın’ sözcüğünün Latince karşılıkları ve renk bakımından niteliği yazılmamış; *kıymetli maden* ve *zenginlik*, *servet* anlamlarını içeren tanımlarına yer verildikten sonra mecaz anlamlarına yer verilmiştir. Diğer sözlüklerdeki tanımlardan farklı olarak s. dilbilgisi ve mec. kayıt kullanım etiketi ile yer almaktadır.

altun yahud altın: ma‘rûf, kıymetli ma‘den.

(التون)1. zer, zeheb. 2. altın sikke, lira, dīnār, florī. 3. zenginlik, servet.

s. altından ma‘mûl zerrīn: altın sâ‘at, altın zarf.

mec. pek güzel, pek yolunda: onun işi altın.

altın babası: pek zengin adam.

altın tozu: teber.

altın topu: pek güzel çocuk, nur paresi.

altın kaçma: altın telle ve pullar kaçmağıla tezyīn olunmuş, zer-niṣān.

altın yaprağı: varak.

(Şemseddin Sami, 1978: 50)

¹⁸ Son dönemlerde dilbilimde, eşdizimsel yapılarla ilgili çalışmalar sözdizimi ve anlambilimi konusu olarak ele alınmaktadır. Bir sözcüğün anlamının belirlenmesinde eşdizimsel yapıların da göz önünde bulundurulması gerektiği ve sözcüklerin birlikte kullanımlarının eşdizimsel anlam oluşturduğu kabul gören bir yaklaşımdır (Gökter Gençer, 2018: 187).

Düzenlamsal tanımlamanın (örneklendirme ile) yanında eşanlamlılarla tanımlama yöntemi kullanılmıştır. KT’de de ‘altın’ sözcüğünün eşdizimsel kullanımlarına yer verilmiştir.

5.1.4. Resimli Türkçe Kamus’ta ‘Altın’ Maddesi

Resimli Türkçe Kamus’ta verilen *maruf kıymetli, zeheb, zer* ilk tanımı, örnekleme de yer alan diğer sözlüklerdeki tanımlarla aynı olmasının yanı sıra ayrıntılı olmayışı bakımından farklıdır. Bu tanımlamada kullanım etiketine yer verilmemiştir. Farklı dillerdeki karşılıkları (eş anlamlılarla tanımlama) yazılmamış; mecaz anlamları ve benzetmeli kullanımları (*altın babası, altın suyu* vd.) yer almıştır.

altın (التون): maruf kıymetli sarı maden, zeheb, zer. altın babası çok zengin. altın otu bir nev’i ot. altunî altın renginde. altın suyu yaldız. Kelime Türkçe “kızıl renk” manasına gelen al ton’dan muhaffestir. “آلتين” şeklinde yazılması abestir. (Kestelli, 2004: 12)

Örnekleme de yer alan *Tarihî Türkçe Sözlüklerdeki altın* maddesindeki tanımlar özetle tablodaki gibi gösterilebilir:

Tablo 1. Tarihî Türkçe Sözlüklerdeki ‘Altın’ Sözcüğü Tanımları

Tanımlar Sözlükler	zer, zeheb	sarı, kızıl, al	altın sikke, dinar, filori, lira	ma‘rûf, kıymetli ma‘den	zenginlik, servet	altın babası, altın topu, altın yaprağı vd.	mec. pek güzel, pek yolunda: onun işi altın
17. Türkçesi ve Söz Varlığı	+	+	+	-	-	-	-
LO	+	+	+	-	-	+	-
KT	+	-	+	+	+	+	+
RTK	+	+	-	+	-	+	-

5.2. Çağdaş Sözlüklerde ‘Altın’ Sözcüğü Tanımları ve Tanımlama Yöntemleri

5.2.1. Yeni Türkçe Lügat’ta ‘Altın’ Maddesi

Örneklemdaki en erken tarihli sözlük Yeni Türkçe Lügat ‘ta ‘altın’ maddesi açıklanırken *i.* ve *s.* dilbilgisi kullanım etiketi kullanılmış, *kıymetli maden* olması bakımından tanımı yapılmış; mecaz anlamlarına ve örnek kullanımlarına yer verilmiştir.

altın (التون) *i.* veya *altın* (الْتين) Maruf kıymetli maden, zer, zehep. *s.* altından mamul: altın saat. **altın babası** pek zengin. **altın topu** pek güzel çocuk, nur parçası. **altın otu** tıpta müstamel bir nebat. **altın top** anber çiçeği, gazye. **altın kuyruk** kıl döken denilen bir kuş. altın kökü pekvane denilen bir cins kök. **altınlamak** altınla kaplamak, yaldızlamak. (Bahaettin, 2004: 23)

YTL’de tanımlamada, ‘altın’ maddesinin nitelikleri (değer, tür vd.) “örneklendirme” yoluyla *düzanlamsal tanımlama* ve *eş anlamlılarla tanımlama* yönteminden (Farsça zer, Arapça zeheb- yabancı dil karşılıkları) yararlanılmıştır. Diğer sözlüklerde yer alan rengini ve para birimini içeren bir tanımı bulunmamaktadır.

5.2.2. Büyük Türk Sözlüğü’nde ‘Altın’ Maddesi

Büyük Türkçe Sözlük, tanımlama bakımından YTL ile paralellik göstermektedir. Her iki tanımda maruf *kıymetli maden*; zer, zeheb anlamını karşılayan tanımlar ve *altın babası*, *altın topu* örnek kullanımları yer almaktadır. YTL’den farklı olarak *altın para*, *lira*, *dinar*, *flori* tanımına yer verilmiştir. (*i.*) dilbilgisi kullanım etiketi kullanılmıştır.

ALTIN (*i.*) **1.** Maruf kıymetli maden (*Osm.* zer, zeheb). **2.** Altın para, lira, dinar, flori. **3.** Zenginlik, servet. **4.** Altından yapılmış zerrîn: Altın saat, altın zarf. Pek güzel, pek yolunda: Onun işi altın. **Altın babası**= Pek zengin adam. **Altın tozu**= Teber. **Altın topu**= Pek güzel çocuk, nur parçası. **Altın kakma**= Altın tel

ve pullar kakmakla tezyin olunmuş, zernişân. **Altın yaprağı**= Altından varak. (Rado, 1969: 46)

BTS’de de *düzanlamsal tanımlama* (örneklendirme) ve eş anlamlılarla tanımlama yöntemlerinden yararlanılmıştır. Rengi ile ilgili bir tanımlama bulunmamaktadır.

5.2.3. En Yeni Büyük Türkçe Sözlük’te ‘Altın’ Maddesi

En Yeni Büyük Türkçe Sözlük’te yer alan ‘altın’ maddesi araştırma örneklemindeki tarihî sözlüklerden, YTL ve BTS’den sözcüğün kimyasal tanımının yapılması bakımından (kısaltmasına da yer verilmiştir) farklılık göstermektedir. *i.* ve *s.* dilbilgisel kullanım etiketi kullanılmıştır.

Altın i. 1. Au sembolü ile gösterilen atom numarası 79, atom ağırlığı 179,2, özgül ağırlığı 19,3 olan, madenlerin en esnek ve uzayabileni olan, kolay işlenir, paslanmaz, parlak sarı renkte değerli maden. 2. s. Altından yapılmış olan: Altın bilezik. Altın şamdan. Altın babası parası çok olan kimse. Altın bilezik para getiren sanat veya meslek. Altın devri parlak ve mutlu devir. Altın tutsa toprak olur giriştiği her işte mutsuzluğa, başarısızlığa uğrar. Altın yıldönümü (evlilikte) beraberlik yaşantısının ellinci yılını kutlama. Altın yumurtlayan tavuk 1) mesleği, sanatı, parası pulu olan, gelirlili kimse; 2) memlekete gelen turist. (Devellioğlu & Kılıçkını, 1975: 42)

Geleneksel bir tanımlama yöntemi olan *çözümlemeli/içlemsel tanımlama yöntemi* şimdiye kadarki sözlüklerde tanıklanmayan bir yöntem olarak bu sözlükte bulunmaktadır. ‘altın’ sözcük/nesnesinin içeriğinde yer alan ayırt edici özelliklerin bütünü, yani kavramın içeriği bu tanımda ifade edilmektedir. Diğer sözlüklerdeki tanımlama yöntemlerinde kullanılan *düzanlamsal tanımlama (altın şamdan, altın bilezik)*’nın yanında, mecazlı kullanımlar (*altın babası, altın yıldönümü*) örneklendirilmiştir. Atasözleri (*Altın tutsa toprak*

olur) ve deyimlerden (*Altın yumurtlayan tavuk*) örnekler vermesi bakımından da diğer sözlüklerden ayrılmaktadır.

5.2.4.Çağdaş Türkçe Sözlük (Ali Püsküllüoğlu)’te ‘Altın’ Maddesi

Çağdaş Türkçe Sözlük-Ali Püsküllüoğlu’ndaki ‘altın’ maddesi kapsamı bakımından diğer sözlüklerdeki tanımlardan daha dar görülmektedir. EYBTS ile kimyasal tanımı (kısaltmasına yer verilmiştir) bakımından örtüşmektedir. *a.* ve *s.* dilbilgisel, *eskiden* zaman ve *mec.* kayıt kullanım etiketi ile yer almaktadır.

altın a. 1 simgesi Au. olan ve parlak sarı renkte, 19.26 yoğunluğunda, 1063 derecede eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element. 2 (eskiden) lira. 3 s. altından yapılmış. 4 s. mec. niteliği iyi olan, değerli. (Püsküllüoğlu, 1980: 39)

Çözümlemeli/içlemsel tanımlama yöntemi ile düz anlamsal tanımlama yöntemi kullanılmıştır. Diğer sözlüklerdeki gibi örneklendirmelere yer verilmemiştir.

5.2.5.Büyük Türkçe Sözlük’te ‘Altın’ Maddesi

EYBTS ve ÇTS-AP’de olduğu gibi Büyük Türkçe Sözlük’teki ilk tanım ‘altın’ sözcüğünün kimyasal açıdan tanımıdır. *is.* ve *s.* dilbilgisel, *kim.* alan ve *mec.* kayıt kullanım etiketi ile yer almaktadır. Neredeyse tüm sözlüklerde görülen *altından yapılmış* tanımına bu sözlükte de yer verilmiş, mecazlı tanımından sonra altınla kullanılan deyimlerden (*altın adını bakır etmek, altın tutsa bakır kesilmek vd.*) örneklere yer verilmiştir.

altın is. kim. 1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9, erime noktası 1064 °C olan, parlak, sarı renkte olup paslanmayan, kolayca işlenebilen, süs eşyası olarak kullanılan kıymetli bir maden. Kısaltması: Au. 2. sf. Altından yapılmış. altın adını bakır etmek (bakıra çıkarmak): İtibarını zedelemek; iyi ismini, kötü

işler yaparak lekelemek. altın gibi: mec. Tertemiz, saf, arı. altın kesmek: Çok para kazanır durumda olmak. Kazancı yerinde olmak. altın leğene kan kusmak: Çok zengin olduğu hâlde huzursuz olmak. altın tutsa bakır kesilmek: talihsiz olmak. En müsait durumlar bile aleyhine dönmek. altın yumurtlayan tavuk: Çalışmasıyla çok para getiren kimse. (Doğan, 2013: 67)

Çözümlemeli/içlemsel tanımlama yöntemi ile diğer sözlüklerdeki tanımlama yöntemlerinde kullanılan düzanlamsal tanımlamadan yararlanılmıştır. Mecazlı kullanımlarla (altın kesmek, altın gibi) ve deyimlerle (altın yumurtlayan tavuk vd.) örnekledirmeye yer verilmiştir.

5.2.6. Türk Dili Sözlüğü'nde 'Altın' Maddesi

Türk Dili Sözlüğü'nde de EYBTS, ÇTS-AP ve BTS'de yer alan kimyasal tanım yeniden tanıklanmakta; ikinci tanım olarak da *altından yapılmış* anlamı ve örneği yer almaktadır. *a.* ve *s.* dilbilgisel, *mec.* kayıt kullanım etiketleri bakımından benzerlik göstermekte; *hlk.* kayıt kullanım etiketi örneklemeindeki sözlükler arasında ilk kez kullanılmaktadır.

altın a. 1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan ve 1064 °C'de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element. 2. s. Altından yapılmış olan; Altın para. 3. a. Altından yapılmış sikke: Çocuğa bir altın taktı. 4. mec. Değerli, üstün nitelikli: Altın kalp. 5. hlk. Alt, alttaki: Altın dudağını ısırdım. (Hançerlioğlu, 2000: 35)

Çözümlemeli/içlemsel tanımlama yöntemi ile düzanlamsal tanımlama yöntemi kullanılmıştır. Tanımların tümce içindeki kullanımlarına örnekler verilmiş, diğer sözlüklerdeki gibi atasözü ve deyimlere yer verilmemiştir. Halk ağzındaki beşinci tanımı ve kullanımına diğer sözlüklerde yer verilmemiştir.

5.2.7. Örnekleriyle Türkçe Sözlük'te 'Altın' Maddesi

Örnekleriyle Türkçe Sözlük, tarihî ve çağdaş sözlükler arasında tanımlamada örneklendirmeden en fazla yararlanılan sözlüktür¹⁹. Bu tanımlamada sıklıkla tanıklanan kimyasal anlamına yer verilmemiş; sıralaması bakımından diğer sözlüklerden başka olmakla birlikte *altından* yapılmış/ kıymetli, değerli/ para birimleri (sikke, lira, flori vd.)/ renk (sarı) anlamları tanımlanmıştır. *i.* ve *s.* dilbilgisel, mec. kayıt kullanım etiketi bakımından benzer; *esk.* zaman etiketinin kullanımı bakımından diğer sözlüklerden farklıdır.

*altın i. 1. Parlak sarı renkte çok kıymetli bir madendir. Havadan ve sudan müteessir olmadığı için süs ve ziynet eşyası olarak kullanılır. *zer.*

Altından ağacın olsa zümrütten yaprak

Akıbet gözünü doyurur bir avuç toprak.

F.F. Tülbentçi, Türk Atasözleri ve Deyimleri, 35

*Ak çıkından sarı **altın** (Yumurta)*

A. Çelebioğlu, Türk Bilmeceler Hazinesi, 227

Altından olsa da zillet halkası

Onu köpek gibi boynuna takma. Rıza Tevfik

F. Gözler, Manzum Sözlerden Bir Demet, 116

(...)

2. esk. Altın sikke, lira, dinar, flori.

Bir mülevves yere düşse bir **altın**

Kıymetinden düşüp pul olur mu ya! Gufrani

İ. H. Soykut, Türk Atalar Sözü Hazinesi, 270

¹⁹ Tanım kısaltılmıştır.

Oğlan heyben var mıdır

İçi dolu nar mıdır

*Üç yüz **altın** isterler*

Hiç haberin var mıdır?

S. Akalın, Türk Mânileri, 466

(...)

3. *mec. Parlak, parlaklık.*

4. *Altın renkli, altın sarısı, sarı.*

Karac'Oğlan der ki: Çöktüm oturdum

Bağ, bahçe diktim de meyva yetirdim

***Altın** top perçemli yavru yitirdim*

Kaldı bir köşede gümanım dağlar

M. Cumbur, Karacaoğlan, Şiirler, 51

5. *(Ses için) Güzel, net, pürüzsüz.*

***Altın** sesli bülbül*

6. *Kıymetli, değerli.*

(...)

7. *s. Altından yapılmış.*

Altın leğenin kan kusana ne faydası var.

İ. H. Soykut, Türk Atalar Sözü Hazinesi, 103

(...)

- **altın babası:** *Altını çok olan, pek zengin adam.*
- **altın basmak:** *Kına gecesinde kına yakılırken hediye olarak gelinin avucunun içine altın lira koymak.*

Altın bastım eline

Kına koydum üstüne

Duvak çektim yüzüne

Duvak Havası

- **altın bilezik:** Para getirir sanat, meslek.

Sanat elde altın bileziktir. Atasözü

- **altın boynuz:** İstanbul ve Beyoğlu semtlerini ayıran dar ve uzun koy. *haliç
- **altın çağ:** En parlak ve mesut devir.
- **altın harflerle yazılmak:** Tarihe geçmek, unutulmamak.

(...)

(Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 1995: 110-112)

ÖTS, diğer sözlüklerle karşılaştırıldığında maddenin kapsamı *düzanlamsal tanımlamalara* verilen örneklendirmelerle genişlemiş ve *eş anlamlılarla tanımlama* (altın sikke, lira, dinar, flori) yöntemlerinden yararlanılmıştır. Atasözleri ve deyimlerin yanı sıra bilmece ve şiirlerin yer alması bakımından diğer sözlüklerden ayrılmaktadır. Tanımlamadaki yedinci anlamında, ‘altın’ sözcüğünün eşdizimsel kullanımlarına yer verilmiştir.

5.2.8.Çağdaş Türkçe Sözlük (Metin Yurtbaşı)’te ‘Altın’ Maddesi

Çağdaş Türkçe Sözlük-Metin Yurtbaşı şimdiye kadar birden fazla anlamının yer aldığı ‘altın’ tanımlamalarından *yüksek değerli, paslanmaz element* açıklamalı tek bir tanımı ve yalnızca altın sözcüğünün kullanıldığı örneklerin sıralanması bakımından farklılık göstermektedir. Tanımlamada, *i. ve söz. öb. dilbilgisel; argo* kayıt ve *dey. sözlük dışı kullanım etiketi* kullanılmıştır. Argodaki kullanımı ve ‘altın’ sözlük maddesi ile ilişkili diğer

madde başlarına göndermede bulunması bakımından da diğer sözlüklerden farklıdır.

altın [ETr altun] i. yüksek değerli, paslanmaz element **söz.**
öb. *altın* adı pul olmak, *altın* adını bakır etmek, *altın* arayıcısı, *altın* avarı, *altın* babası, *altın* beşik, *altın* bilezik, *altın* bulunan bölge, *altın* çağ, *altın* gibi kalbi olmak, *altın* harflerle yazılacak fikirler, *altın* harflerle yazmak, *altın* jübile, *altın* kaplama, *altın* kaplamak, *altın* kesmek, *altın* kural, *altın* kuyumcusu, *altın* külçe, *altın* küpü, *altın* leğene kusmak, *altın* madalya, *altın* madeni, *altın* rengi, *altın* sarısı, *altın* suyu, *altın* top, *altın* topu gibi, *altın* tozu, *altın* yıldız, *altın* yaprak, *altın* yumurtlayan tavuğu kesmek, *altın* yumurtlayan tavuk, *altın* yürekli olmak, *altına* hücum, *altından* yapılmış, *altının* değer kazanması **dey.** *altın* keseği **argo** gaco eskisi, kınalı, küflü, malama **ilgili szcklr KIYMETLİ METALLER, MADEN, MÜCEVHER, PARA.** (Yurtbaşı, 2014: 203)

Düzanlamsal tanımlama yöntemi kullanılmıştır. ÇTS-MY’de de ‘altın’ sözcüğünün eşdizimsel kullanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 2. Çağdaş Türkçe Sözlüklerdeki ‘Altın’ Sözcüğü Tanımları

Tanımlar	maruf kıymetli maden	Au sembolü ile gösterilen (...) parlak sarı, değerli maden	altın para, lira, dinar; flori	altından yapılmış	altın babası, altın topu, altın yaprağı vd.	mec. niteliği iyi olan, değerli mec. temiz, saf mec. parlak
Sözlükler						
YTL	+	-	-	+	+	-
BTS	+	-	+	+	+	-
EYBTS	-	+	-	+	+	-
ÇTS-AP	-	+	+	+	-	+
BTS	-	+	-	+	-	+
TDS	-	+	+	+	-	+
ÖTS	+	-	+	+	+	+
ÇTS-MY	+	-	-	-	+	-

5.3. Çevrimiçi Sözlüklerde ‘Altın’ Sözcüğü Tanımları ve Tanımlama Yöntemleri

Türk sözlükbilimi alan yazını, ağırlıklı olarak basılı sözlüklere ilişkin yapılmış çalışmalardan oluşmaktadır. Şimdiye kadar çalışmada yer verilen *tanım* ve *tanımlama* ile ilgili ifadeler basılı sözlüklerle ilgilidir. Türkiye’de çevrimiçi genel sözlük olarak bilinen belli başlı sözlüklerin her biri (Güncel Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı, Dil Derneği Türkçe Sözlük vd.) basılı sözlüklerin elektronik ortama aktarılmış biçimidir.²⁰ Dolayısıyla Türkçede orijinal çevrimiçi genel bir sözlükten bahsedilmesi mümkün değildir ve basılı sözlüklerle ilgili söylenen ifadeler mevcut çevrimiçi sözlükler için de geçerlidir (Boz, 2020:1).

5.3.1. Güncel Türkçe Sözlük’te ‘Altın’ Maddesi

Güncel Türkçe Sözlük ‘teki ilk tanım ‘altın’ sözcüğünün kimyasal açıdan tanımıdır. Tanımda, *isim* ve *sıfat* dilbilgisel, *kimya* alan ve *mecaz* kayıt kullanım etiketi yer almaktadır. Neredeyse tüm sözlüklerde görülen *altından yapılmış* tanımı, GTS’de *bu elementten yapılmış* şeklindedir. Anlamlar örneklendirilmiştir. Mecazlı dördüncü tanımdan sonra altınla kullanılan deyimlerden (*altın adını bakır etmek*), atasözlerinden (*altın ateşte, insan mihnette belli olur*) ve birleşik sözcüklerden (*altın adam, altın babası*) örneklere yer verilmiştir.

altın 1. isim, kimya Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 °C’de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element; zer (simgesi Au). 2. sıfat Bu elementten yapılmış: "Kolundaki altın künye, okuduğu kâğıdın üzerine sürtünüyor." - Ahmet Ümit 3. isim Altından yapılmış sikke: Çocuğa bir altın taktı. 4. sıfat, mecaz Üstün nitelikli, değerli olan: Altın ses.

²⁰ Tanımlamada kullanılan temel malzeme dilsel ifadelerdir. Çağdaş basılı ve çevrimiçi genel Türkçe sözlüklerde yapılan tanımlamalarda dilsel ifadeler dışında herhangi bir malzemeye rastlanmaz. Buna karşılık çevrimiçi sözlüklerde çoklu ortam uygulamaları (çizim, fotoğraf, resim, video, emoji vd.) ile dil dışı birçok malzemeyi kullanma imkânı bulunmaktadır (Boz, 2020: 6).

Atasözleri, Deyimler, Birleşik Füller veya Kalıp Sözler: *altın adını bakır etmek, altın ateşte, insan mihnette belli olur (...)*
Birleşik Kelimeler *altın adam, altın babası, altınbaş (...)*
(sozluk.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.02.2024)

Çözümlemeli/içlemsel tanımlama yöntemi ile düz anlamsal tanımlama yönteminden yararlanılmış, ‘altın’ sözcüğünün eşdizimsel kullanımları örneklendirilmiştir.

5.3.2. Kubbealtı Lugatı’nda ‘Altın’ Maddesi

Kubbealtı Lugatı, örnekleme yer alan tarihî, çağdaş ve çevrimiçi sözlükler arasında ‘altın’ maddesinin tanımının ve örneklendirilmesinin genişlediği bir sözlüktür²¹. *i.* ve *sıf.* dilbilgisel, *mec.* kayıt kullanım etiketi bakımından diğer sözlüklere benzer; *Eski Türk.* zaman kullanım etiketi bakımından diğerlerinden farklıdır. Sözlüklerde sıklıkla tanıklanan kimyasal tanımı daha ayrıntılıdır. Sözcüğün kökeni ve başka dillere geçmesini ele alması bakımından diğer sözlüklerden ayrılmaktadır. Mecaz anlamları ve kullanımları diğer sözlüklerden fazladır. Tüm örnekler Türk Edebiyatı’nın seçkin eserlerinden alınmıştır.

i. (Eski Türk. altun; kökü kesin olarak belli değildir) [Kelime Kafkas dillerine ve Rusça’ya da geçmiştir] 1. Sarı kızıl renkte, parlak ve ağır, kolayca işlenebilen, dış etkilere dayanıklı, paslanmayan, ziynet eşyâsı yapımında, elektrik ve ısıyı çok iyi ilettiğinden hassas ve kıymetli makine ve cihaz yapımında kullanılan, yoğunluğu 19,26, erime derecesi 1063°C, atom ağırlığı 197,2, atom numarası 79, sembolü Au olan kıymetli element, zer: “Külçe altın.” “Yeşil altın.” “Sarı altın.” 2. Bu mâdenden yapılmış para, lira: Tüccardan on bin altın borç toplayacağım (Ömer Seyfeddin). 3. mec. Servet, zenginlik, dünya nîmeti: “Altın içinde yüzüyor.” Gümüşle altını ağyâra

²¹ Tanım kısaltılmıştır.

*terk ediyorum (Yâkub K. Karaosmanoğlu). sıf. 4. Bu mâdenden yapılmış olan: Gümüş ve altın zincirlere takılı ve yâkut kakmalı bir mukavves kılıç yanından sarkıyor (Ahmet Hâşim). Benî İsrâîl'in Hârûn'u dinlemeyerek bir altın buzağı heykeline taptıkları mâlûmdur (Refik H. Karay). Gel benim altın dişlim (Orhan V. Kanık). 5. mec. Çok kıymetli, çok asil ve değerli: Târîhini aksettirebilsin diye çehren / Kaç fâtihin altın kanı mermerle karışmış (Yahyâ Kemal). İşte İslâm medeniyeti dediğimiz altın çağ (Fâlih R. Atay).6. (Renk için) Sarı: Altın köpüklü biranın lezzeti dudaklarımda (Yusuf Z. Ortaç). Leipzig'in altın ve kestâne saçlı güzellerinde gözleri de gönülleri de öylesine kalmıştı ki, işte Türk hançeresi bu sarışın dilberler şehrinin adını bozarak o ağda ve altın karışımı saç rengine lepiska demişti (Sâmiha Ayverdi). **Altın adını bakır (pul) etmek:** Yanlış hareketleriyle şeref ve itibârına leke düşürmek. **Altın anahtar:** mec. Para, servet, zenginlik: "Altın anahtar her kapıyı açar." **Altın babası:** Çok zengin, büyük servet sâhibi kimse: İhtiyar hasisti ama altın babasıydı (Ömer Seyfeddin). Bunların arasında hayli altın babası vardır (Reşat N. Güntekin). **Altın bilezik:** mec. Her zaman para getiren sanat, meslek vb.: Sanat altın bileziktir o bükülmez kolumuzda (Mehmet E. Yurdakul). Memursun, bileğinde altın bileziğin var (Reşat N. Güntekin). (–nin) **Altın devri (çağı):** (–nin) En mesut, en parlak dönemi: Anadolu şoförlerinin on senelik meslek hayatları içinde böyle kısa bir altın devri geçirmiş olmaları ruh terbiyeleri noktasından hayırlı olmuş (Reşat N. Güntekin). Fakat henüz ayakta olan tulûatçılık altın devrini kapamamış ve (...) henüz tulûat ustaları (...) piyasadan çekilmemişti (Sâmiha Ayverdi). (lugatim.com, Erişim Tarihi: 15.02.2024)*

KL'de de GTS'deki gibi çözümlemeli/içlemsel tanımlama yöntemi ile düzanlamsal tanımlama yönteminden yararlanılmış, 'altın' sözcüğünün eşdizimsel kullanımları örneklendirilmiştir.

5.3.3. Dil Derneği Türkçe Sözlük'te 'Altın' Maddesi

Dil Derneği Türkçe Sözlük'teki ilk tanım da GTS ve KL'de olduğu gibi 'altın' sözcüğünün kimyasal açıdan tanımıdır. Tanımda, *a.* ve *öna.* dilbilgisel; *mec.* kayıt kullanım etiketi yer almaktadır. Neredeyse tüm sözlüklerde görülen *altından yapılmış* tanımı bu sözlükte de yer almaktadır. Anlamlar örneklendirilmiştir. Mecazlı dördüncü tanımdan sonra altınla kullanılan deyimlerden (*altın adını bakır etmek*) ve birleşik sözcüklerden (*altın anahtar, altın babası*) örneklere yer verilmiştir.

altın a. 1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 °C'de ergiyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz element, °zer, simgesi Au:Altın çok eski zamanlardan beri para basımında kullanılmaktadır. 2. öna. Altından yapılmış, °zerrin: Altın saat. Altın diş. 3. Altından yapılmış sikke: Çocuğa bir altın taktı. 4. mec. Niteliği iyi olan, üstün nitelikte olan, değerli: Altın ses. "Altın golün kahramanı, kendini onların elinden kurtardı." -H. Taner.

~ adını bakır etmek temiz ve parlak ününü karartmak. *~ anahtar* bir kente hizmeti geçen ya da kentin hemşerisi olması istenen kişilere, topluluklara verilen sembolik anahtar. *~ babası* parası çok olan kimse (...) (dildernegi.org, Erişim Tarihi: 15.02.2024)

Çözümlemeli/içlemsel tanımlama yöntemi ile düz anlamsal tanımlama yönteminden yararlanılmıştır.

Tablo 3. Çevrimiçi Türkçe Sözlüklerdeki ‘altın’ Sözcüğü Tanımları

Tanımlar Sözlükler	<i>atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, (...) yüksek değerli, paslanmaz element</i>	<i>altından yapılmış para, lira</i>	<i>altından yapılmış</i>	<i>niteliği iyi olan, üstün nitelikli, değerli</i>	<i>sarı</i>	<i>altın babası, altın anahtar, altın bilezik</i>	<i>deyim ve atasözleri</i>
GTS	+	+	+	+	-	+	+
KL	+	+	+	+	+	+	+
DDTS	+	+	+	+	-	+	+

6. SONUÇ

Çalışmada, ‘altın’ sözlük maddesinden hareketle *tanım* kavramı ve *tanımlama yöntemleri* ele alınmıştır. Türkçe tek dilli genel sözlüklerle sınırlandırılan örneklem; tarihî, çağdaş ve çevrimiçi sözlüklerden oluşmaktadır.

Türkçe genel sözlüklerdeki ‘altın’ maddesi için yapılan tanımlar karşılaştırıldığında: Tarihî sözlüklerde, “*zer, zeheb*” ve “*altın sikke, dinar, filori, lira*”; çağdaş sözlüklerde “*Au sembolü ile gösterilen atom numarası 79, atom ağırlığı 179,2, özgül ağırlığı 19,3 olan, madenlerin en esnek ve uzayabileni olan, kolay işlenir, paslanmaz, parlak sarı renkte değerli maden*” ve “*altından yapılmış*”; çevrimiçi sözlüklerde “*atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, yüksek değerli, paslanmaz element*”, “*altından yapılmış para, lira*” ve *niteliği iyi olan, değerli*” anlamlarının ortak olduğu elde edilen bulgular arasındadır.

‘altın’ maddesinin tarihî seyir içindeki sözlük anlamları karşılaştırıldığında: *eş anlamlılarla tanımlama* yönteminden (diğer dillerdeki karşılıklarına yer vermek vd.) büyük ölçüde *çözümlemeli yönteme* evrilen bir tanım değişimi söz konusudur. Tanımların daha anlaşılır kılınması için örneklendirilmenin arttırıldığı; *basitlik* ilkesine aykırı olmakla birlikte, deyim ve mecazlı ifadelerle yer verildiği görülmektedir. *Eş anlamlılarla*

tanımlama yöntemi, diğer tanımlama yöntemlerine göre kolay olması sebebiyle sözlüklerde sıklıkla yararlanılan bir yöntemdir ve çalışmanın örnekleminde de tanıklanmıştır. Bu yöntemin diğer tanımlama yöntemleriyle bir arada kullanılarak (düzanlamsal tanımlama, kalıp ifadeler, deyim ve atasözleri, örnekleme) tanımı pekiştirme işlevinden yararlanılmıştır.

Türkçe sözlükbirimlerin tanımlanmasında, tanımın anlaşılabilirliğinde ortaya çıkan sorunların ve tutarsızlıkların en aza indirgenmesi için sözlükbilimsel ilke ve yöntemlerin uygulanabilir hâle gelmesi sözlükbilim alan yazınının gelişimine katkı sağlayacaktır. Son olarak, basılı sözlüklerin elektronik ortama aktarılmış biçimi olan çevrimiçi sözlüklerin daha başarılı tanımlar için, teknolojiadaki imkânlardan yararlanılarak dil dışı tanım öğeleriyle zenginleştirilmesi ve güncellenmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağbaba Maclaren, G. (2007). *Türkçe Sözlüklerdeki Tanımlarda Eylemden Türemiş Sözcüklerin Üye ve Rol Yapısının Yeri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Aksan, D. (1998a). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim-III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (2. Baskı).
- Aksan, D. (1998b). Türklerde Sözlükçülük, Bugün Türkiye’de Sözlükçülük. *Kebikeç*, 6. ss: 115-118.
- Argunşah, M. (2019). Türkçe Sözlük’te Tanımlama ve Tanıklama Sorunu. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, s. 16. ss: 1-13.
- Atkins, B. T. & Rundell, M. (2008). *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford University Press.
- Bahaettin, M. (2004). *Yeni Türkçe Lügat*. (Haz. Abdülkadir Hayber). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 841.
- Batuhan, H. & Grünberg, T. (1970). *Modern Mantık*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, 17.
- Benson, M., Benson, E. & Ilson, R.F. (1986). *Lexicographic Description of English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Bergenholtz, H. (2013). Sözlük Nedir? (Çev. Ezgi Aslan). *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* 10, ss: 21-34.
- Boz, E. (2009). Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 4/4. Summer, ss: 172-183.

- Boz, E. (2011). Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4. ss.: 9-14.
- Boz, E. (2020). Çevrimiçi Genel Sözlüklerde Tanım. *Dilbilim Dergisi- Journal of Linguistics* 34. ss: 1-14.
- Boz, E. (2024). *Anlam Teorileri ve Hilary W. Putnam'ın Anlamsal Dışsalcılık Teorisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Cruse, D. A. (2004). *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press.
- Devellioğlu, F. & Kılıçkını, N. (1975). *En Yeni Büyük Türkçe Sözlük*. Rafet Zaimler Kitabevi.
- Dil Derneği Türkçe Sözlük,
<http://www.dilderneği.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html> (Erişim Tarihi: 09.02.2024)
- Doğan, M. (2013). *Büyük Türkçe Sözlük*. Akçağ Basım Yayım Pazarlama.
- Fuertes-Olivera, Pedro A. (2018). *The Routledge Handbook of Lexicography*. (First published) New York: Routledge.
- Geeraerts, D. (1990). The Lexicographical Treatment of Prototypical Polysemy. in *Tsohatzidis*. pp: 195–210.
- Gencer Kamacı, D. (2018). TDK Türkçe Sözlük'te Eskimiş Kullanım Etiketleri Üzerine. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C.6, s.15. ss: 232-240.
- Gökter Genç, B. & Yavuzarslan, P. (2020). Genel Sözlüklerde Tanım ve Tanımlama Yöntemleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 17(3): ss: 392-411.
- Gökter Genç, B. (2018). *Tek Dilli Genel Sözlüklerde Tanım*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili

ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Gökter Gençer, B. (2019). Türkçe Sözlük'teki Analitik Tanımlar Üzerine: Doğal Tür Sözcükleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 23. ss: 28-44.

Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 09.02.2024)

Hançerlioğlu, O. (2000). *Türk Dili Sözlüğü*. Remzi Kitabevi.

Jackson, H. (2002). *Lexicography: An Introduction*. Routledge.

Kahraman, M. (2020). Sözlükbilimde Etiketleme ve Dilbilgisel Terimlerin Etiketlenmesi Sorunu. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi/ Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*. C.12, s. 3(28). ss: 770-785.

Kestelli, R. N. (2004). *Resimli Türkçe Kamus*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 842.

Kubbealtı Lugatı, <http://lugatim.com/> (Erişim Tarihi: 09.02.2024)

Örnekleriyle Türkçe Sözlük (1995). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özcan, Z. (2016). *Dil Felsefesi II*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Özlem, D. (2004). *Mantık-Klasik/Sembolik Mantık, Mantık Felsefesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Püsküllüoğlu, A. (1980). *Çağdaş Türkçe Sözlük*. Maya Matbaacılık Yayıncılık.

Rado, Ş. (1969). *Büyük Türk Sözlüğü*. Hayat Yayınları.

Robinson, R. (1972). *Definition*. London: Oxford University Press.

- Selçuk, R. (2021). Emile Boirac'ın Mantık Görüşleri (Tasavvurât Mantığı). *Mantık Araştırmaları Dergisi* 3. ss: 61-79.
- Şemseddin Sami (1978). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları (3. Baskı).
- Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa- Lehce-i Osmânî*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 743.
- Tulum, Mertol (2011). XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Usta, H. İ. (2007). Türkçe Sözlük Hazırlamada Yöntem Sorunları. *DTCF Dergisi*, c. 46, s.1 [ayrı basım]. ss: 225-226.
- Uzun, N. E. (2003). Modern Dilbilim Bulguları Işığında Türkçe Sözlüğe Bir Bakış. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu. Mustafa Canpolat Armağanı*. (Haz.) Aysu Ata, Mehmet Ölmez. ss: 281-293.
- Yılmaz, E. & Koçmar, Y. (2010). 'Çocuk' Kavramının Sözlüksel Tanımlarının Eleştirisi. *Türkiye'de ve Dünyada Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat. ss: 103-115.
- Yurtbaşı, M. (2014). *Çağdaş Türkçe Sözlük*. Doğan Ofset Yayıncılık.

KISALTMALAR

a.: ad

Büyük Türk Sözlüğü : BTS

Çağdaş Türkçe Sözlük- Ali Püsküllüoğlu: ÇTS-AP

Çağdaş Türkçe Sözlük- Metin Yurtbaşı : ÇTS- MY

dey.: deyim

Dil Derneği Türkçe Sözlük : DDTS

En Yeni Büyük Türkçe Sözlük : EYBTS

esk.: eskimiş

Eski Türk.: Eski Türkçe

Güncel Türkçe Sözlük : GTS

hlk.: halk ağzında

i. : isim

Kâmûs-ı Türkî : KT

Kubbealtı Lugatı : KL

Lehce-i Osmânî : LO

mec.: mecaz

öna.: ön ad

Örnekleriyle Türkçe Sözlük : ÖTS

Resimli Türkçe Kamus : RTK

s.: sıfat

söz. öb.: sözcük öbeği

Yeni Türkçe Lügat : YTL

Türk Dili Sözlüğü : TDS

METAFOR VE METONİMİ BAĞLAMINDA DEDE KORKUT ÖRNEĞİ¹

Ekin AKTÜRK²

1. GİRİŞ

Türk kültür hayatının tarih boyunca yaşayışının izlerini, kültürel özelliklerini dünyaya dair geliştirdiği perspektifi, dış dünyaya açılan kapılarının içerdeki ananevi izlerini nazım nesir karışık zengin bir edebi üslupla bazen epik bazen epik bazen olağanüstülüklerle bezeli bazen de didaktik bir biçimde Türk'ün Türklüğünü, Türk'e ve dünyaya aktarıp soyut olan kültürel mirası da nesiller aracılığıyla somutlaştıran bir kültür haznesidir. Bu hazine tam adıyla ‘‘Kitâb-ı Dedem Korkut alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzhan’ olan Dede Korkut Destanları on iki boydan oluşmaktadır. Dede Korkut destanlarının tespit edilen ilk yazması Dresden Nüshası’dır. İkinci yazma ise Vatikan Kütüphanesindedir. Bu yazma eksik bir nüshadır. Boyların ancak altı tanesi bu yazmada geçmektedir. Kilisli Muallim Rıfat’ın yayımladığı Vatikan Nüshasıdır (Gökyay, 2014: 7).

Dede Korkut Destanları hem edebî hem tarihî olarak Türk Dünyası için bir hazine değeri taşımaktadır. Destanların bir bölümünde gerek olay örgüsü gerek tipolojide olağanüstülükler dikkati çekerken bazı bölümlerde ise tarihî ve coğrafi olarak realist unsurlar da yer almaktadır.

¹ Bu kitap bölümü, ‘Dede Korkut Destanlarının Anlam Bilimsel Yapısı’ adlı doktora tezinden üretilmiştir (2018)

² Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, ekindex@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9039-2455.

On iki boydan oluşan destanlar söz varlığı bakımından da oldukça zengindir. Üslup konusunda dikkati çeken özelliklerin başında deyimler, atasözleri ve mecazlı, metaforik kullanımlar gelmektedir. Atasözleri ve deyimlerin söz varlığı açısından incelenmesi metnin halk kültürüne ait unsurları da ortaya çıkarması bakımından oldukça önem taşımaktadır.

2. METAFORLAR

Metafor, sözcüklere özgü bir nitelik olup dilbilimin anlambilim alt dalına ait bir inceleme alanıdır. Lakoff'a göre linguistik bir fenomendir. Metafor karşılaştırılan iki şey arasındaki benzerliğe dayanır. Retorik veya sanatsal kaygılar bir yana belirli kavramları daha iyi anlamaya da yarar. Metaforun özü bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir. Metaforlar sadece dille değil insanların zihni dünyasıyla da ilgili kavramlardır. Metaforlar sadece iki şey arasındaki benzerlikten temellenmezler; kavramsal ilişkiler boyutunda sözcüksel, anlamsal oyunlara da dayanırlar.

Metafor kavramını daha iyi ortaya koyabilmek için Lakoff ve Johanson'ın (2010: 27)'Tartışma savaştır' metaforik kavramını örneklendirmek yerinde olacaktır:

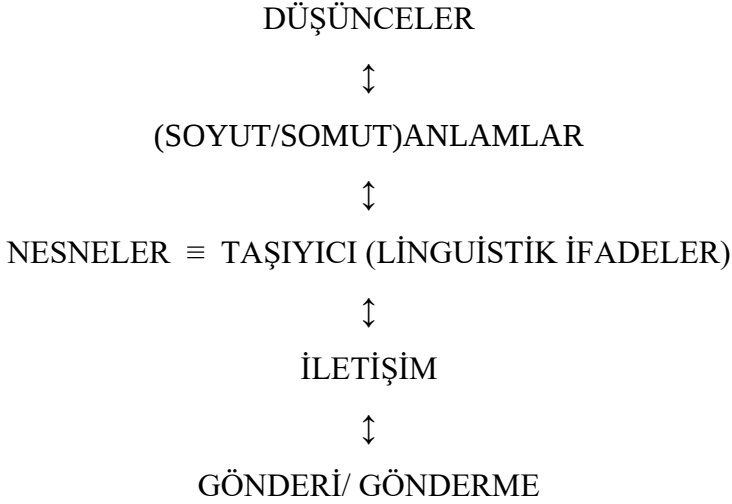
- İddialarınız savunulamaz.
- Argümanındaki her zayıf fikre saldırdı.
- Eleştirileri doğrudan hedefi buldu.
- Bu stratejiyi kullanırsan o seni bitirecek.
- Argümanlarımın hepsini tahrip etti.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere metaforlar yalnızca benzerlik üzerine temellenmeyen anlamsal ilişkiler üzerinden de yol alan yapılardır. (yalnızca savaş terimleri kullanılmamıştır.) Bu da metaforik kavramların sistematik oluşunu ortaya

koymaktadır. Savaş ile ilgili sözlük birimler ile savaş kavramı başka tür kavramlarla anlaşılabilir hale getirilir (Lakoff&Johnson, 2010: 27).

Metaforik sistematiklik iki yönlü seyir halindedir. Bir yönden kavramın metaforik boyutu çağrışımlarla açılma yaparken diğer taraftan kavramın diğer metaforik boyutlarını gözden kaçırmamıza yol açıyor olabilir. Metafor kavramın bir noktasını vurgularken diğer noktasını gölgeleyebilir. Michael Reddy' e göre;

Şekil 1. Metafor

Kanal metafor kavramının en büyük açmazlarından biri ortada bir metafor olduğunu anlamamanın büyük zorluğudur (Lakoff&Johnson, 2010: 33).

Örnek: Kanal metafor

Fikirlerimi kelimelere dökmem zor.

Kelimeleri çok az anlam taşıyor.

Yönelim Metaforları: Yapı metaforları bir kavramı başka bir kavrama göre yapıya kavuştururken, yönelim metaforları ise bu kavramlar sistemini organize eder. Yönelim metaforları uzay-mekan ilişkisi ile ilgilidir. Yukarı- aşağı; içeri-dışarı; ön-arka; beri-öte; derin-satır; merkez-çevre vs... Yönelim metaforları bir kavrama uzay ve mekan yönelimi verir (Lakoff&Johnson, 2010: 37).

Örnek: Sağlık ve hayat $\equiv$ Yukarı Sağlığın zirvesinde

Hastalık ve ölüm $\equiv$ Aşağı Hastalığa düştü.

Ontolojik Metaforlar: Fiziksel olmayan şeyleri anlamada hakkında konuşmada veya rakamlarla ifade etmede ontolojik metaforları kullanırız.

Örnek: Zihin makinedir. (Asabı bozuldu.)

Sinir krizi geçirdi. (Zihni kırılğan bir nesnedir.)

Parçalara ayrılacağım. (Zihni kırılğan bir nesnedir.)

Ontolojik metaforları en rahat tespit edebileceğimiz örnekler kişileştirme örnekleridir.

Örnek: Hayat beni aldattı.

Yönelim metaforları, yapı metaforları somut nesneler yahut tözlerle ilgili tecrübe dünyamızdan temellenirken; ontolojik metaforlar ise fiziksel nesneler yahut fiziksel olmayan nesneler tözlerle ilgili tecrübe dünyamızın unsurlarıdır (Lakoff&Johnson, 2010: 50).

Ontolojik metaforlar başlıca amaçlar doğrultusunda kullanılır:

Atıfta bulunmak

Rakamlarla ifade etmek

Boyutları teşhis etmek

Nedenleri teşhis etmek

Amaçları belirlemek ve eylemleri motive etmek

Ontolojik metaforlar, fiziksel nesneler, fiziksel olmayan nesneler veya tözleri taşıyıcı olarak, görüş alanı algısı olarak, olaylar, eylemler, durumlar bazında tecrübelerimizi kavramlaştırmaya yararlar. Örnek vermek gerekirse küvete girmek metaforik kullanımında küvetin içindeki su kastedilir. küvet=taşıyıcı su=töz

Metaforik anlamda görüş alanları da taşıyıcıdır. Görüş alanlarımız da sınırları belli olan fiziksel mekanlarla ilişkilidir. Bu durumda görüş alanlarımızda metaforik bazda taşıyıcı metaforlardır.

Gemi görüş alanımın içinde. (Görüş alanım= Taşıyıcı Ontolojik Metafor)

Şimdi görüş alanımdan çıktı. (Görüş alanım=Taşıyıcı Ontolojik Metafor)

Ontolojik metaforlar, olayları, eylemleri, durumları kavramamıza yardım eder; örnek vermek gerekirse yarışma bir olaydır; içinde koşma aktivitesini barındıran bir taşıyıcı nesne durumundadır.

Yarıшта birçok iyi koşu vardı.(Taşıyıcı=Yarış Koşu=Töz)
(Lakoff&Johnson, 2010: 50-57)

Dede Korkut Destanlarından örneklerle metaforlardan bazıları şunlardır:

erin ağırı; erin yeynisi :Kişinin itibarlısı; kişinin hafifi. Ontolojik metafor ağır x yeyni Ters anlam İtibarlı, saygıdeğer kişi ağırdır. İtibarsız kişi hafiftir. Yeyni, yeğni bugün Anadolu ağızlarında da yaşayan hafif anlamına gelen bir sözcüktür. (Adana, Osmaniye, Erzurum, Kırşehir) (Derleme Sözlüğü, c.11-12)

din aç-: Din açılan bir nesnedir. Açmak yan anlamında kullanılmıştır. Ontolojik metafor Açmak yaymak anlamında kullanılmıştır. Din yaymak yeni bir dini tanıtmak ve yagın hale getirmektir. Kanal metaforu görülmektedir. Ontolojik uygunluk: Din yayılan bir tözdür.

çıkan can: Can çıkması : Ölmek. Ontolojik metafor Yapısal uygunluk: Can bir yerden çıkabilecek bir nesnedir. Can göstergesiyle ilgili metaforik yapılar Dede Korkut Destanlarında sıklıkla karşımıza çıkar. Can çık-, can al- destanlarda en çok rastlanan ontolojik metaforlardır. Can bir yerden çıkarılabilen yahut bir yerden alınabilen bir somut nesneymiş gibi epistemolojik bir uygunluk görülmektedir.

könlin yüce tut-: Büyükmek, kibirlenmek, yukarıdan bakmak (Gökyay, 2014: 297) Yönelim metaforu kullanılmıştır. Alçak gönüllü olmanın zıddı bir ifadedir. Anlambilimsel olarak ilişkisel zıtlardan faydalanılmıştır. Ontolojik uygunluklar açısından mütevazı kişi aşağıda, kibirli insan yukarıdadır. Epistemolojik uygunluklar açısından gönlü yukarda olacak kişi devletin en üstü mevkiindeki kişi gibi düşünülürse yükseklik kavramının da kut anlayışından gelebileceği, mevkiinin gök tanrı tarafından verilmiş olduğu inancı kendisini herkesten üstün gören kişinin bulunduğu topluluğun en yukarısında gibi hissetmesi ve doğal olarak gönlünü de yukarda hissetmesi neticesini doğurur. Kibirlenmenin yukarda olduğu metaforu bu epistemolojik uygunluklarla açıklanabilir.

ocağının köri: Ocağının sönmesi

Ocağın sönmesi yapısal bir metafor olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocak ev, hane, aile kavramları yerine kullanılmış bütün yerine parçanın kullanıldığı bir metonimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ocak, ocağın tütmesi en eski zamanlardan beri yaşam varlığı, hane, ev ve aile kavramlarını sembolize etmektedir. Köz (M. Ergin), gor (T.Tekin), kör(S.Tezcan) gibi

farklı şekillerde okunmuş olan sözcük, S. Özçelik'e göre Azerbaycan Türkçesinde 'kor çay, hiçbir suya ulaşmadan yarı yolda kuruyan ırmak anlamına gelen ve bugün Urfa yöresinde kör ocak: çocuksuz aile anlamına gelen 'kör' sözcüğüyle direk ilgilidir. Buradaki kör sözcüğü ocağın sönmesi anlamına gelmektedir. (2005: 42) 'Ocak ailedir' yapısal metaforuna ulaşmak mümkündür.

ana rahmine düş-: Ana rahmine düşmek bir kadının gebe kalmasıdır. Burada ana rahmi dünyayı simgelemektedir. Ana rahmi parça- bütün ilişkisi kapsamında dünya(hayat) yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir. Oğuz inancı gereği dünyaya yaratıcı tarafından gönderilen canlar doğal olarak dünyaya düşmüş canlardır. Çünkü yaratıcı yukarıda (gök tanrı inancı) hayat aşağıdadır. Yönelmeli ontolojik bir metafor olarak karşımıza çıkan bu metafor bize hayat aşağıdadır metaforunu hatırlatmaktadır. Ayrıca burada dünya insandır(anadır), kapsayıcı metaforuna ulaşmak mümkündür.

ad ver- ; yaş ver- : Kanal metafor Ad ve yaş hak ettikten sonra kişilere verilebilecek birer tözdür.

dünyadan gelip geçmek: Yaşamak ve ömrünü doldurduktan sonra ölmek. 19a/12 Ontolojik metafor görülmektedir. Yapısal uygunluklar açısından insanın doğumu dünyaya gelmesi, ölümü ise bu dünyadan ayrılmasıdır. Yaşam gelmek, ölüm gitmektir yapısal metaforuna ulaşmak mümkündür.

'ışık ile oda yakmak: Aşk yakıcı bir nesnedir ontolojik metaforuna ulaşmak mümkündür.

dün puçuğu: Gece yarısı. Kanal Metafor görülür; gece vakti taşıyan bir 'entitedir.'

3. METONİMİ

Kişileştirme metaforundan yola çıkacak olursak; kişileştirme yaparken insani olmayan şeylere insana özgü özellikler atfedilirken; metonimi de ise gerçek bir kişiye atıfta bulunmak için doğadaki nesnelerden yola çıkmak söz konusudur.

Örnek: Jambonlu sandviç onayını bekliyor.

Metonimi ≡ Sipariş eden kişiye atıfta bulunuyor.

Metonimi, parçanın bütününe yerine geçtiği durum olarak da tanımlanabilmektedir. Metonimi de bir şeyi diğerrinin yerine geçecek biçimde kullanırız. Oysa metafor için durum farklıdır; onda bir şeyi anlamada diğerr bir kavramdan faydalanmak esastır.

Örnek: Projede bazı iyi kafalara ihtiyacımız var. Zeki insanlar ≡ metonimi

Metonimide sıklıkla kullanılan kavramlar dünyası şöyle özetlenebilir:

- Bütün yerine parçanın kullanıldığı durumlar
- Ürün yerine üreticinin kullanıldığı durumlar
- Kullanıcı yerine nesnenin kullanıldığı durumlar
- Kontrol edilen yerine edenin kullanıldığı durumlar
- Sorumlu insanlar yerine kurumların kullanıldığı durumlar
- Kurum yerine mekanın kullanıldığı durumlar
- Olay yerine mekanın kullanıldığı durumlar (Lakoff&Johnson, 2010: 60-65)

Dede Korkut Destanlarından metonimi örnekleri şöyle sıralanabilir:

sufra çek-: Burada kullanılan araç, (sofra) üstündeki malzemeler yerine kullanılmıştır. Bir nevi parça yerine bütününe

kullanıldığı bir metonimi örneğidir. Sofra, yiyecekler yerinde kullanılmıştır.

yumruğumda talbınan kuş: Yumruk hükmü temsil eden ontolojik bir metafordur. ‘Masaya yumruk vurmak’ deyiminde olduğu gibi yumruk vuran kişi, konu hakkında hükmü vermiş sayılmaktadır. Bu epistemolojik uygunluklar düşünülürse yumruk, hükmün yerine kullanılmış bir metonimi durumundadır. Burada neden- sonuç ilişkisine dayanan bir metonimi örneğine rastlamaktayız.

kuduz kurtların evi dalaması: Yapısal metaforik bir ifadedir. Bu kavramın açılımından ‘düşman kurttur’ yapısal metaforuna ulaşmak mümkündür. Ontolojik uygunluklar bağlamında kurt insanın düşmanıdır, epistemolojik uygunluklar bağlamında kurt vahşi ve saldırgan bir hayvandır. Burada iki ayrı metonimi vardır. Birincisi düşman yerine kuduz kurtların kullanılması (açık istiare); ikincisi ise ev sözcüğünün hane halkı; aile yerine kullanıldığı yerlerdir.

kulan ile sığın geyige komşu olmak: Kulan ile sığın geyig orman yerine kullanılmıştır. Mekan yerine içinde bulunanlar kullanılmıştır.

kara başum kurban olsun: Kara baş insan bedeni yerine kullanılmıştır. Bütün yerine parçanın kullanıldığı görülmektedir.

kan almak: Kan, öldürülen birinin öcünü almayı temsil etmektedir. ‘‘Kan’’ ‘‘öc’’ yerine kullanılmıştır. Neden sonuç ilişkisi görülmektedir.

ağ et çekdür- : Metonimik bir ifadedir. Kişinin teni ve ten rengi arasında ilişki kurulmuştur. Hasas, ince yerine ağ sözcüğü kullanılmıştır.

sapan korkusu: Metonimik bir ifadedir. Ad aktarması görülmektedir. ‘Sapan’, ‘taş’ sözcüğü yerine kullanılmıştır.

başına azad eylemek: Birinin uğrunda sadaka vermek, başışta bulunmak. Hayır vermek. Deyimleşmiş bir kullanımdır. Bugün halk arasında ‘hayır dağıtmak, hayır vermek’ şeklinde kullanımı yaygındır. ‘Baş’ sözcüğü metonimik bir ifadedir. ‘Baş’, ‘esenlik’ yerine kullanılmıştır.

Oğuz ucu: Metonimik bir ifadedir. ‘Oğuz hududu’ anlamındadır. ‘Oğuz’ sözcüğü ‘il’, ‘Oğuz ili’ yerine kullanılmıştır.

ava bin-: Av için ata binmek, ava çıkmak anlamlarına gelir. Metonimik bir ifadedir. ‘Av’ ‘at’ yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir.

iklim iklim ara-: Memleket memleket dolaşarak aramak. ‘İklim’ sözcüğü memleket yerine kullanılmıştır.

ağır gün: Ad aktarması görülür. Ziyafet günü anlamındadır. ‘Ağır’ sözcüğü ‘ziyafet yerine’ kullanılmıştır.

ele gir-: Ad aktarması görülür. Ele gir- bugün ele geç-/geçir- deyimlerinde varlığını sürdürmektedir. ‘El’ sözcüğü ‘kullanım insiyatifi’ yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir.

kendini bil-: Ad aktarması görülür. ‘Kendi’ ‘vaziyet’ yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir.

baş beyin al-: Ad aktarması görülür ‘baş’ ve ‘beyin’ sözcükleri ‘akıl’, ‘fikir’ yerine kullanılmış metonimik ifadelerdir.

Oğuzuna de-: Ad aktarması görülür. ‘Oğuz’ sözcüğü ‘halk’ anlamında kullanılmış metonimik bir ifadedir.

tac taht ver-: Ad aktarması görülür. ‘Tac’ ve ‘taht’ sözcükleri ‘hükümdarlık’ yerine kullanılmış metonimik ifadelerdir.

sohbet dağıt-: Birlikteliği sürdürmemek. ‘Sohbet’ sözcüğü ‘meclis’ yerine kullanılmış metonimik ifadelerdir.

yagıya gir- : Ad aktarması görülür. Savaşa girmek, akına gitme anlamındadır. ‘Yagı’ ‘akın’ sözcüğü yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir.

kâfir yolu: Ad aktarması görülür. ‘Kafir’ ‘savaş’ yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir.

ağ çıkarıp kara giy- : Yasa girmek anlamında deyim aktarmasıdır. ‘Ağ’ saadet; ‘kara’, ‘hüzün’, ‘yas’ anlamlarında kullanılmış metonimik ifadelerdir.

damak ver-: Sohbet etmek anlamındadır. ‘Damak’, ‘söz’ anlamında kullanılmış metonimik bir ifadedir.

kan ol-: Ölmek anlamında ad aktarmasıdır. ‘Kan’ sözcüğü ‘ölüm’ yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir.

gök demir: Ad aktarması görülür. ‘Demir’, ‘zırh’ yerine kullanılmıştır.

nazarına var-: Ad aktarması görülür. ‘Nazar’, ‘huzur’ sözcüğü yerine kullanılmış metonimik bir ifadedir. Katına çıkmak anlamına gelmektedir.

baş(ı) göz(ü) uykuda olmak: Ad aktarması görülmektedir. Uyumak anlamındadır. ‘baş’ ve ‘göz’ sözcüğü ‘uyku’ yerine kullanılmıştır.

koyun ardına düş-: ‘Koyun’, ‘sürü’ yerine kullanılmış parça-bütün ilişkisi dahilinde metonimik bir ifadedir. Sürü peşine gitmek anlamındadır.

4. YAPI METAFORLARININ TEMELLENMESİ

Yapı metaforları da diğer ontolojik ve yönelim metaforları gibi tecrübe dünyası içindeki sistematik ilişkilerde temellenir. Yapı metaforları metaforun ne olduğunun tespit edilip sözce halinde tecrübe dünyamızdan çıkıp kavramlar dünyamızda vücut

bulmuş şeklidir. Lakoff'un (2010: 27) bilinen 'Rasyonel tartışma savaştır.' metafor örneğinden hareket edecek olursak rasyonel ile kastedilen makul bir tartışmanın psikolojik anlamda bir mücadele olduğu sonucu ve bu kapsamda aynı veya yakın çağrışımsal anlamlarda ifadelerle yeni metaforlar türetilir.

Metaforun özü bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir. Metaforik ifadeler hem retorik hem de günlük dilde kullandığımız ifadelerin birer aracı gibidir. Bu durumu daha iyi kavrayabilmek için ;' Zaman Paradır.' Metaforik kavramını incelemek faydalı olacaktır.

Zaman paradır: Zamanımı harcıyorsun. Epistemolojik uygunluk: Para harcanan bir nesnedir.

Bu cihaz saatlerini kurtaracak.

Sana harcayacak vaktim yok.

Bugünlerde zamanını nasıl geçiriyorsun.

Bu patlak lastik bir saatiye mal oldu.

Zamanımın çoğunu ona harcadım.

Yapı metaforları da diğer metaforlar gibi (yönelim metaforları, ontolojik metaforlar) zihnimizde depoladığımız deneyimlerimizden beslenirler (Lakoff&Johnson, 2010: 95).

Yapı metaforlarının önemi, tek başına kuvvetli bir anlam oyunu oluşturamayan yönelim metaforları ya da iletişimde önemli rol oynayan ve ontolojik metaforların temelini oluşturan nesne yahut tözlerden farklı olarak; fiziksel kavramalara dayanan nesne, töz veya olayları kavrama, anlatma ya da aktarmada önemli rol oynayan zengin kaynaklar olmalarıdır (Lakoff & Johnson, 2010: 89-96).

Rasyonel tartışma savaştır. → Yapı metaforu

Zihin bir makinedir. → Ontolojik metafor

Metafor bir eylem ise

Metafor ad ise entite

Tözdür

adını almaktadır.

Bir terimin bir boyutunu diğerine göre kavrama; imkanı veren sistemeliklik; zorunlu ve doğal olarak kavramın bir diğerinin boyutunu gizlemektedir. Bu durum ‘kanal metafor’ olarak adlandırmaktadır (Lakoff&Johnson, 2010: 29).

Konuşan kişi fikirleri (nesneleri) kelimelere (taşıyıcılara) yerleştirir ve onları (bir kanal boyunca), kelime/ taşıyıcılardan yoksun fikir/ nesneler olarak anlayan dinleyiciye gönderir.

Bu düşünceyi ona karşı kullanmak güçtür.

Sana bu fikri verdim.

Nedenleriniz bize bildirildi.

Düşüncelerini bildik bir cümleye kolay kolay tıktıramazsın.

Bütün bu örneklerde metaforun gizlediği şeyi hatta burada bir metaforun varlığını görmek bile çok zordur (Lakoff&Johnson, 2010: 29).

5. YÖNELİM METAFORLARI

Uzay- mekan sistemiyle yakından ilgili olan yukarı- aşağı, içeri-dışarı; ön- arka; beri- öte; derin- sath... vs. gibi kavramları içinde barındırırsa bu tarz metaforlara yönelim metaforları adı verilmektedir.

Yüce gönüllü insan: Erdemli olan yukarıda; erdemsiz olan aşağıdadır.

Kişileştirme en bariz ontolojik metafordur. Metonimi kişileştirme değildir. Bir kişi yerine cansız bir nesnenin kullanılmasıyla oluşur. Jambonlu sandviç onayını bekliyor. Jambonlu sandviç burada metonimik bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metonimi kişileştirme değildir; bir kişi yerine cansız bir nesnenin kullanılmasıyla oluşur. Bütün yerine; parça, kişi yerine; yüz, ürün yerine; üretici, kullanıcı; yerine nesne, kontrol edilen yerine eden, sorumlu insan yerine kurum... vs. en bariz metonimi örneklerinden bazılarıdır (Lakoff & Johnson, 2010: 36-58).

Lakoff ve Johnson metaforların, kültürel dünyamızın sözcelerle vücut bulmuş, somutlaşmış numuneleri olduğu savındadır. Sözlü kültürel hazinenin en zengin olduğu kalıp ifadelerin başında atasözleri gelmektedir. Dolayısıyla atasözleri zengin metaforik unsurlar içermektedir. Atasözleri, metaforik ifadelerden de faydalanarak etkili bir biçimde kuşaklara öğüt verme biçimidir. Atasözlerinde yer alan metaforları incelerken Lakoff ve Johnson'ın kavramsal teorisine göre gelenekselleşmiş metot olan haritalandırma metodu kullanılacaktır. Haritalandırma, iki unsurun birbiriyle ilişkilerini simgeleyen dallardan oluşur. Bu dalların iki ana unsuru vardır. Bunlardan birincisi kaynak (sourcedomain) diğeri ise hedef alan (target domain) adını almaktadır. Gerçek anlamı içeren ve hedef alanda yer alan kavramı açıklamak, anlamlandırmak için işaret edilen kavram olan kaynak alan, hedef alana göre somut, basit açıklanır ve daha çok fiziksel dünyanın izdüşümlerine dayanan bir kavramdır. (Kövecses 2002: 15). Hanifi Vural'ın (Vural: 2013) çalışmasından ve Dresden nüshasındaki taramalarımızdan faydalanarak oluşturduğumuz atasözleri dizinindeki metaforlardan bazıları şunlardır:

Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğlan babadan görmeyince sufra çekmez (s.74)

Kaynak Alan: Kız, Oğul Hedef Alan: Görgülü olmak

Bu atasözünde anne – baba, kız veya erkek evlat için ilk yol gösterici olarak tanımlanmıştır. Hedef alanda yer alan görgülü olmak alt metni, kişilerin genel görgü kurallarına dair gözlemlerini yaptıkları yerin kendi ailesindeki davranışlar olduğunu vurgulamaktadır. Anne- baba, görgünün; bilginin ilk kaynağıdır.

Oğul atanun yetürüdür, iki gözünün biridir.

Devletlü oğul kopsa ocağının közidir. (s.74)

Kaynak Alan: Oğul Hedef Alan: Soyun Sürmesi

Kaynak Alan: Hayırlı evlât Hedef Alan: Ocağın Sönmesi

Bu atasözünde, Türk toplumunun ata erkil bir toplum olmasının temelleri ortaya çıkmaktadır. Oğul, baba soyunun devamıdır. Neslin sürmesidir. Kaynak alanda yer alan erkek evlât, hem neslin devamı hem de ailenin en önemli unsurudur. Hayırlı evladın aileden ayrılması o ailenin ocağının sönmesi, geleceğinin olmamasıdır. Kaynak ve hedef alan haritalamasına göre erkek evlat neslin devamı ailenin dayanağıdır.

Oğul dahı neylesün baba ölüp mal kalmasa

Baba malından ne fayda başta devlet olmasa (s.74)

Kaynak Alan: Baba malı Hedef Alan: Talih

Bu atasözünde kaynak alanda yer alan baba malı, babanın ömrü boyunca edindikleridir. Eski Türklerde baba malı sadece maddiyat ile değil bırakılan maneviyat ve ad ile de ölçülür. Bu sebeple Dede Korkut Destanlarını pek çok yerinde ad yürütmek ifadesi geçmekte ve soyun adın yürütülmesiyle eşgüdümlü olduğu anlaşılmaktadır. Hedef alanda yer alan talih kavramı da

babadan yadigar kalan her şeyin devamlılığı ve kıymetli olabilmesi için önemli bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır.

At ayağı külük ozan dili çevik olur (s.186)

Kaynak Alan: Ozan Hedef Alan: Ozanların söz söylemedeki ustalığı

Bu atasözünde Eski Türklerdeki ‘baksılık’tan beri süre gelen ozanlık geleneği üzerinde durulmaktadır. Kaynak alanda yer alan ozan dili ile hedef alanda yer alan ozanların söz söyleme hüneri, söz söylemedeki çabukluğu ve ustalığı işaret edilmektedir.

Kara eşek başına uyan ursan katır olmaz (s.74)

Karavaşa ton geyürsen kadın olmaz (s.74)

Eski panbuk bez olmaz, karı düşmen dost olmaz (s.74)

Kaynak Alan: Eşek Hedef Alan: Katır

Kaynak Alan: Karavaş Hedef Alan: Kadın

Kaynak Alan: Eski Pamuk Hedef Alan: Bez

Kaynak Alan: Eski Düşman Hedef Alan: Dost

Bu atasözünde tecrübeyle sabit olan vak’alar konusunda ısrar etmemek gerektiği; bunların değişmezliği işaret edilmektedir. Kaynak alanlarda işaret edilen temsili unsurlar mertebeleri, durumları sabit olan gerçek hayattaki kişileri temsil etmektedir. Hedef alanlarda ise kaynak alanda yer alan kişi yada nesnelerin olamayacakları bir ey yerine konulmamaları gerektiği vurgulanmıştır. En eski yazılı belgelerimizden beri atalarımız hep düşmana karşı uyanık olmak gerektiği konusunda veciz sözler söylemişlerdir. Burada da kaynak alanda yer alan eski düşman hedef alanda yer alan dost kavramı yerine geçemeyecek bir unsurdur, şeklinde nesillere öğüt verilmiştir.

Ata adını yorıtmayan hoyrat oğul ata bilinden ininçe inmese yig,
ana rahmine düşünce doğmasa yig (S.74)

Ata adın yorıdanda devletlü oğul yig (S.74)

At yimeyen acı otlar bitince bitmese yig (S.74)

Adam içmez acı sular sızınca sızmasa yig (S.74)

Kaynak Alan: Ata adını
yürütmeyen hoyrad oğul

Hedef Alan: Faydalı Olmak

Kaynak Alan: Ata adını sürdüren
oğul

Hedef Alan: Faydalı Olmak

Kaynak Alan: Acı otlar

Hedef Alan: Faydalı Olmak

Bu atasözünde fayda sağlamayacak şeylerin hedef alandaki gereksizlikleri işaret edilmektedir.

6. SONUÇ

Dede Korkut Destanları, söz varlığı bakımından Oğuz Türklerinin tarihi, kültürü, gelenek, görenekleri, âdetleri, hakkında çok çeşitli bilgiler barındıran oldukça zengin bir kaynaktır. Yaşamın her noktasından izler bulunan bu eserde, çadır kültürü, yaşam şekli ve alanı, giyim kuşam, aile bağları, ve karşılıklı ilişkiler, adalet, doğruluk, inançla ilgili konular, renklerin ve sayıların anlamları ve bunların Oğuz kültüründeki yeri ve önemi, savaş, savaş aletleri, ad verme, ad alma gelenekleri, doğum, ölüm ve yaşamla ilgili inanışlar ve gelenekler açısından oldukça geniş bir söz varlığına sahiptir. Bu sayılan unsurlar destanda özel bir üslupla aktarılmıştır. Destan geleneğine bağlı kalınarak yazılan eser, nazım nesir karışık bir şekilde ve ahenkle uyum içindeki boylar, yer yer

olağanüstülüklerle de beraber halk kültürünü yansıtan söz varlığıyla bütünleşip yüz yıllardan bugüne Oğuz Türklerinin yaşamını ve dünyadaki yerini bugüne aktaran bir hazinedir. Destanların söz varlığını besleyen deyimler ve atasözleri eserin anlamsal boyutunun ortaya çıkarılması bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Deyimler ve atasözleri incelendiğinde anlam katmanlılığını güçlendiren metafor ve metonimi özelliği taşıyan kalıplaşmış sözcük gurupları tespit edilmiş ve açıklanmıştır. Türk kültür dünyasının tahayyülünde geçmişten günümüze gelen kültürel kodların aydınlatılması açısından önemli bulgular gün ışığına çıkmıştır.

KAYNAKÇA

- Gökyay, O. Ş. (2014), *Dede Korkut Hikâyeleri*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Kövecses, Z. (2002), *Metaphor: A practical introduction*, New York: Oxford Universty Press.
- Lakoff, G., Johnson, M. (2010), *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Özçelik, S. (2005), *Dede Korkut: Araştırmalar/Notlar, Dizin, Metin*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Vural, H. (2013), *Dede Korkut Destanlarında Geçen Atasözleri Üzerine Bir İnceleme*, Saraybosna: I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi.

TÜRK DİLİ ALANINDA AKADEMİK ANALİZLER

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com

ISBN: 978-625-6642-28-7

9 786256 642287